

ШТО НОСИ НОВИОТ ЗАКОН ЗА ЛУСТРАЦИЈА?

ОСЛОБОДУВАЊЕ ОД НАСЛЕДСТВОТО НА ПОРАНЕШНИОТ КОМУНИСТИЧКИ РЕЖИМ ИЛИ ЛЕГАЛИЗАЦИЈА НА ПОЛИТИЧКИ РЕВАНШИЗАМ?

Теми:

1. Што ќе донесе новиот предлог-закон за лустрација?
2. Дали овозможуваат Законот за определување дополнителен услов за вршење јавна функција и новиот предлог-закон, правична постапка за одбрана на наводните соработници со службите на безбедност?
3. Работата на службите некогаш и денес – превладуваат разлики или сличности во постапувањето?

Прилог:

Одговор на писмото од Андреј Ковачев - шеф на бугарската делегација во Европскиот парламент

Фондацијата Отворено општество – Македонија на 12 април 2012 година ја организираше дебатата „Што носи новиот закон за лустрација? Ослободување од наследството на поранешниот комунистички режим или легализација на политички реваншизам?“. Дебатата беше поттикната од четвртата законска интервенција што се прави во рок од четири години во полето што ја регулира таканаречената лустрација. Таа требаше да претставува процес што ќе го помогне и ќе го забрза демократскиот развој на Република Македонија. Дебатата, меѓу другото, беше организирана и поради неопходноста Предлог – законот за определување услов за ограничување за вршење јавна функција, пристап до документи и објавување на соработка со органите на државната безбедност да се дискутира и надвор од Собранието на Република Македонија, пред сè поради многубројните контроверзии што ја следеа досегашната примена на таканаречениот Законот за лустрација.

Со ова издание сакаме на пошироката јавност да ѝ ги претставиме размислувањата, ставовите и дилемите што ги изразија учесниците во дебатата. Информацијата за настанот, како и видеозаписот, се достапни на нашата веб страница www.soros.org.mk. Текстовите се лектурирани и авторизирани со минимални технички интервенции.

Владимир Милчин | Нада Наумовска | Данче Даниловска | Жарко Трајаноски | Гордан Калајџиев | Тито Петковски | Александар Спасов | Горан Софески | Мирјана Најчевска | Љубомир Данаилов Фрчкоски | Неда Корунувска | Стојан Андов | Чедомир Дамјановски | Стамен Филипov | Ѓунер Исмаил | Фросина Ташевска Ременски | Владимир Пивоваров | Александра Деаноска Трендафилова | Благоја Гешоски

ВЛАДИМИР МИЛЧИН

*Извршен директор,
Фондација Отворено општество - Македонија*

Добар ден на сите. Јас сакам да го прочитам писмото од господин Андреј Ковачев, шеф на бугарската делегација во Европскиот парламент и потпретседател на Комитетот за надворешни работи. Тоа писмо, таа порака, дојде доцна сношти. Ние не успеавме да го преведеме, па јас, заради преносот, ќе го преведувам тука во живо. Вие ќе можете да го слушате на слушалките оригиналот на англиски, кој ќе биде читан од кабината на преведувачите.

„Почитуван г-дине Милчин,

Би сакал да Ви честитам за иницијативата за организирање на утрешната конференција во врска со законската регулатива за лустрацијата во Македонија. Надминувањето на комунистичкото минато и отворањето на комунистичките архиви беа едни од клучните препораки во овогодинашната резолуција на Европскиот парламент во врска со извештајот на Комисијата за напредокот на Македонија во 2011 година.

Европскиот проект ги гарантира мирот, слободата и просперитетот на нашиот континент во последните децении, а проширувањето даде ветување дека нациите од Централна и од Источна Европа ќе го добијат заслуженото место во обединетата Европа. Европскиот самит во Солун од 2003 година се заложи со проширувањето да биде опфатен и Западниот Балкан. По него следуваше успешно склучување договори за стабилизација и за асоцијација, кои го поттикна напредокот на многу земји на нивниот пат кон членството во Европската Унија.

Европскиот парламент е силен поддржувач на европската интеграција на Македонија и на земјите на Југоисточна Европа. Во своите резолуции Европскиот парламент препорачуваше демократска промена и ги охрабруваше реформите што се особено потребни за градењето силни институции и за надминувањето на економската неразвиеност.

Ви посакувам успех во вашата иницијатива да развиете дебата преку која ќе се дознае објективната историја на Македонија. Јас можам да зборувам од аспект на горчливото искуство на мојата земја Бугарија, на која ѝ беа потребни многу години за да ги надмине ретроградните влијанија на поранешните комунистички тајни служби. Не е тајна дека многу често во Источна Европа по 1989 година вистината за историјата и за дејствувањето на комунистичките

режими грижливо се криеше. Токму преку ваквите таинствени начини, *поранешните режими* успеаја да ја задржи својата стега врз политичкиот, економскиот, академскиот, медиумскиот и врз општествениот живот.

Исто така, општо познат е фактот дека оние поранешни комунистички земји што ја прекинаа брзо и решително врска со мрачните практики на комунистичките тајни служби, политички и економски брзо напредуваа и веќе во средината на 90-тите се најдоа на брзиот колосек кон евроатланските интеграции.

За пофалба е иницијативата на граѓанското општество и на владите за расветлување на објективната историја на комунистичкото минато и на транзицијата кон пазарна економија и кон демократија. Граѓаните треба да ја знаат историјата. Ова е неопходно и исклучително важно за да се направи информиран политички избори.

Отворањето на архивите на комунистичкото минато и објавувањето на соработниците на тајните служби е деликатен, но неопходен процес за консолидирање на демократијата. Тоа е процес што создава многу несогласувања во општеството, но кој мора да истрае и да го оствари својот сон за слобода и за просперитет, и да го помине патот од комунистичката диктаторска идеологија до парадигмата на 21-от век за транспарентност, инклузивност и за демократско владеење. Интересно е дека колку што се движиме поисточно од Берлин, толку подолг и потежок станува овој процес.

Се надевам дека утрешната конференција, како и работата на ИОО во Македонија ќе придонесат кон напредокот во консолидирањето на демократијата и во надминувањето на сенките на минатото. Јас верувам дека овој процес е најефективен кога е надгледуван од граѓанското општество и кога е поттикнат од европските вредности за слобода, транспарентност, политички плурализам и за правда.

Уште еднаш ви посакувам среќа на настанот.

Искрено ваш,
Андреј Ковачев“

Се надевам дека не направив некоја материјална грешка во преводот. Јас имав толку. Благодарам.

НАДА НАУМОВСКА

*Проекџен координатор,
Фондација Отворено иднина - Македонија*

Ви благодарам, Владе, што ни го пренесовте она што е напишано во писмото на европатеникот Андреј Ковачев, кој нагласи колку е значајно да се дебатира на оваа тема и кој уште еднаш му даде легитимитет на граѓанскиот сектор активно да учествува во процесот на носење одлуки, дискутирање и мониторирање на овој закон и процес.

Данче Даниловска ќе се обиде да ни даде основни информации за тоа што опфаќа Предлог-законот доставен до Собранието во вторникот, а и да ни посочи кои се основните разлики помеѓу овој предлог-закон и оној закон што е сега во сила. Повели, Данче.

ДАНЧЕ ДАНИЛОВСКА

*Координатор на Правната програма,
Фондација Отворено иднина - Македонија*

Благодарам, Наде. Целта ни е да продискутираме дали новините во Предлог-законот се одлика на принципот тој да биде мерка што ќе придонесе кон развојот на демократијата и на демократските институции, кон владеењето на правото и кон заштита на слободите на граѓаните. Со оглед на тоа дека лустрацијата е процес за справување со минатото со цел да се одбележат и да се отстранат можностите за понатамошно кршење на човековите права во актуелниот општествено-политички систем, целта за денешнава средба ни е воведничарите и сите присутни да го кажат своето мислење. Јас ќе се обидам да сублимирам што е ново според предлагачот.

Предлог-законот, сега насловен како Закон за определување на услов за ограничување за вршење на јавна функција, пристап до документи и објавување на соработката со органите на државната безбедност, е заснован на начелата на законитост, професионалност, независност и на транспарентност.

Со првата глава од Законот се уредува периодот на опфатот, па се вели дека Законот ќе ги опфати лицата-соработници во периодот од 2 август 1944 година до денот кога почнува да се применува Законот за слободниот пристап до информациите, а тоа е 1 септември 2006 година. Во предлогот е уредено дека објавувањето на соработката со органите на државната безбедност ќе се однесува на три категории лица, и тоа:

1. лица-кандидати за носители на јавни функции или на јавно овластување,
2. лица-носители на јавни функции или јавно овластување, и
3. поранешни и сегашни носители на јавни функции или поранешни и сегашни вршители на јавна дејност или на јавно овластување.

Со Законот се уредува дека како извор на информации се сметаат и оригинални документи чувани од поединци или од правни лица и предадени на комисијата, како и од државни органи, без оглед на прописите и на актите за рокот на нивното чување или уништување или класификација. Новината во опфатот на лицата се однесува на лица кои се здобиле со капитал од над 5% во претпријатијата со општествена сопственост во согласност со Законот за трансформацијата на претпријатија со општествен капитал. Потоа, новина е дека ќе бидат опфатени и лица што се основачи и носители на раководни функции во органи и во тела, новинари вработени во радиодифузно друштво и непрофитна радиодифузна установа кои имаат дозвола за вршење на радиодифузна дејност, како и основачи и носители на раководни функции во органите и во телата на друштвата на печатените медиуми. Дополнително ќе бидат опфатени претседателите, заменик-претседателите и членовите на органите и на телата на политичките партии, поглаварите и членовите на телата на верските заедници и на религиозните групи, како и основачите и членовите на органите и на телата на организациите од јавен карактер.

Важно е да се спомене дека со овој Предлог-закон ќе биде проверена соработката на лицата што се евидентирани во досиејата на органите на државната безбедност Република Македонија, но и во цивилните и во армиските органи на државната безбедност на СФРЈ, а кои се водат како тајни соработници, оперативни врски или тајни информатори при оперативно прибирање податоци што биле предмет на обработка, чување и на користење, како и при оперативно известување. Дополнително, со Предлог-законот е утврдена соработката на лицата, за што е значајно дека за нив ќе бидат собирани податоци во оригинали, иницијативи и во претставки, кои можат да ги достават и трети лица.

Втората глава, онака како што е структуриран Предлог-законот, се однесува на формирањето Комисија за верификација на фактите и за нејзините надлежности. Имено со предлог-законот се овозможува Комисијата да ја води постапката за пристап, откривање и употреба на документите на органите на државната

безбедност. Комисијата ќе има надлежност да собира, истражува, анализира и оценува документи кои содржат информации за кршење или ограничување на основните права и слободи на граѓаните од политички и идеолошки причини до 1991, но и од политички, идеолошки и партиски причини од 1991 до 2006. Таа ќе има надлежност да ги објавува имињата на лицата чија соработка со органите на државната безбедност ја утврдува, при што нивните лични податоци овој пат, како што е уредено со Предлог-законот, нема да претставуваат лични податоци во смисла на важечкиот Закон за заштитата на личните податоци. Комисијата, според Законот, ќе поведува постапка само по иницијатива на трети лица. При извршувањето на своите надлежности, може да бара и да добива бесплатни информации од органите на државната безбедност, државните органи и од органите на локалната самоуправа, но и од физички и од правни лица. Комисијата ќе води регистар, за кој е надлежна да го објави на веб-страница.

Во главата „Обврски на граѓаните и на институциите“ се уредува должноста на физичките и на правните лица и на институциите што поседуваат оригинални документи на органите на државната безбедност да ги достават овие документи до комисијата. Во Предлог-законот е уредено дека физичките и правните лица и институциите не смеат да ги објавуваат ниту да ги откриваат на кој било друг начин документите или делови од нив што утврдуваат соработка на определени лица со органите на државната безбедност. Во спротивен случај, во казнените одредби на Предлог-законот е предвидена парична казна, односно казна затвор до една година.

Во петтата глава на Предлог-законот е уредена постапката за утврдување и за објавување на соработката со органите на државната безбедност. Па така, според членот 28, ново е дека комисијата ќе го објави на веб-страница решението со кое ќе ја утврди соработка на определено лице, при што објавувањето ќе го стори веднаш, а најдоцна до три дена откако ќе ја заврши постапката за проверка на лицето и откако ќе го извести лицето дека поседува доказ за соработка со органите на државна безбедност. Комисијата ќе ги објави на веб-страницата и решенијата со кои се утврдува соработка со органи на државна безбедност на лице што било носител на јавна функција. Во ова решение ќе бидат содржани целото име и презиме, матичниот број, датумот и местото на раѓање, псевдонимите што ги користело и документите што биле употребени како доказ за негова соработка со органите на државната безбедност, како и јавната функција или јавното овластување што го вршело, кое го врши или за кое е кандидат да го врши. Иако е решението веќе објавено на веб-страницата, Предлог-

законот уредува дека може да се поведе постапка против него пред надлежен суд, која ќе биде заснована на начелата на приоритет и на итност.

Предлог-законот уредува дека податоците за лицата за кои комисијата ќе утврди со решение соработка со органите на државна безбедност, нема да бидат објавени само ако е лицето починато или кога ќе ја повлече својата кандидатура или кога ќе поднесе оставка од јавната функција.

Главата 6 се однесува на пристапот до документите на органите на државната безбедност. Новина на Предлог-законот е тоа што пристапот до документите на органите на државната безбедност вклучува лична проверка на документите од секое лице за кое се собрани информации, правење копија од документите и разоткривање на идентитетот на лицето што било таен соработник. Но, уредено е дека секое лице во Републиката има пристап до документите на органите на државната безбедност чувани во Државниот архив за научно-истражувачки и за образовни цели во согласност со одредбите на Законот за слободниот пристап до информациите од јавен карактер.

Со главата „Казнени одредби“ се припишува кривична одговорност, овој пат за тие што ќе извршат прикривање, замена, бришење, додавање, уништување или неовластено објавување податоци поврзани со соработката на определено лице со органите на државната безбедност, како и за тие што ќе поттикнуваат вакви активности.

На крајот, во преодните и во завршните одредби на Предлог-законот уредено е дека мандатот на членовите на актуелната комисија за верификација на фактите престанува со истекот на времето за кое се избрани согласно постојниот закон, односно до 2019 година.

Се надевам дека накусо ги претставив само новините по одлуките на Уставниот суд. Ви благодарам.

НАДА НАУМОВСКА

Ти благодарам, Данче. Мислам дека ова беше неопходен вовед за да се започне денешната дискусија. Се надевам дека беше и доволна провокација за м-р Жарко Трајаноски да продискутира на темата што ни носи новиот закон за лустрација и како гледа тој на повторното проширување на опфатот на Законот. Жарко, повели.

ЖАРКО ТРАЈАНОСКИ

Иницијатор на илалџформата Граѓани за европска Македонија и член на Управниот одбор на Фондацијата Ошворено ошшестиво - Македонија

Благодарам на поканата. Како еден од учесниците и во расправата што се водеше во Уставниот суд околу овој закон, би сакал да го поздравам тоа што во својата последна одлука Уставниот суд конечно даде некоја дефиниција за тоа што претставува лустрацијата. Мислам дека треба да се прочита таа за да не лутаме повеќе во однос на тоа што е лустрацијата. Вика: „Лустрацијата опфаќа поединци што ги кршеле или ги ограничувале основните права и слободи на граѓаните од политички или од идеолошки причини заради остварување материјална корист или погодности при вработување или напредување во службата во претходниот општествено-политички систем“. Значи, зборува за претходниот општествено-политички систем, и тука се подразбираат поединци кои – ова е споменато на друго место во одлуката – директно или индиректно учествувале во кршење или ограничување на основните права и слободи на граѓаните. Ваквото поимање на лустрацијата се потпира на фактот што го утврдува Уставниот суд дека претходниот систем се засновал на еднопартиско владеење и на правен систем што овозможувал жртвите да не можат да ги остварат своите права, а извршителите да не можат да бидат соодветно казнети. По ваквата дефиниција, се поставуваат најлогични прашања: кои се жртвите на поранешниот систем, кои се извршителите на повредите на нивните човекови права и дали се тие опфатени со Законот за лустрација што ни се предлага?

Јас ќе почнам од жртвите. Мислам дека не треба воопшто да ги забораваме жртвите во процесот на лустрацијата, а ние некако ги забораваме цело време. Како што знаеме, а тоа и Фондацијата го дозна, со барање за пристап до информации, дека во Архивот има досиеја на околу 15 000 (14 700 и нешто) лица-жртви. Значи, тоа се, да ги наречеме потенцијални жртви од идеолошки и од политички причини. Колку што ми е мене познато, а и на луѓето со кои се консултирав, има само една рехабилитирана жртва на поранешниот систем, а тоа е Методија Андонов – Ченто. Затоа мислам дека треба овој момент да се потенцира: ние немаме донесено досега закон за рехабилитација на жртвите на поранешниот режим, а продолжуваме упорно со лустрацијата, иако е таа само еден од аспектите на справувањето со минатото, односно еден од постојните инструменти на транзициската правда. Друг можен инструмент е отворањето судски

случаи против поранешни извршители. Има и други инструменти, но јас не би зборувал сега за нив бидејќи излегуваат од темата. Меѓутоа, примерот на Ченто е илустративен, и затоа Ченто е признаена жртва. Околу него нема сомнение. Кои се извршителите? Мислам дека треба да се задржиме на ова прашање. Според мене, бидејќи Уставниот суд подразбира луѓе што учествувале директно во повредувањето на правата на Ченто, треба да се запрашаме кои се тие луѓе? Мислам дека тоа се луѓето што издале наредба за политички прогон на Ченто и луѓето што учествувале директно во спроведувањето на таа наредба, значи, министрите на полицијата, агентите на државната безбедност што ја спроведувале наредбата и нивните претпоставени. На трето место се лицата што донеле судска одлука, односно судска пресуда Ченто да биде затворен, иако знаеле (имаме сознанија дека знаеле) дека е пресудата подготвена однапред и дека е казната партиски утврдена однапред. И дури на четврто место јас би ги ставил оние лица што давале информации во улога на информатори и на соработници на тајната полиција, информации врз основа на кои е воден судски процес потоа против Методија Андонов – Ченто.

Значи, јас тука разликувам четири вида извршители, односно луѓе што учествувале директно во повредата на правата на жртвата. Зошто укажувам на ова? Затоа што конкретната вклученост во повредата на човековото право е клучен критериум за да можеме да зборуваме за лустрација на некој поединец како учесник во повредата на човековото право.

Ние започнавме некој процес за справување со минатото во кој жртвите никаде ги нема, не се појавуваат. Тоа е многу симптоматично. На пример: пред 4 години присуствував на средба на жртвите од „Голи оток“, каде што одбележаа 60 години од Резолуцијата и укажаа дека нема закон за рехабилитација на тие жртви. Поминаа 4 години, а јас не гледам дека се вклучени сега во процесот на лустрација или дека се споменуваат тие жртви. Тоа е многу симптоматично. Ни недостигаат жртвите, а зборуваме цело време дека правиме лустрација во нивно име.

Овој нов закон доаѓа како резултат на тоа што Уставниот суд укина определени одредби од претходниот закон со извесни образложенија. Мислам дека треба да ги имаме предвид одлуките на судот и да ги видиме тие образложенија. Прво, да се задржиме на опфатот на периодот по 1991 година, како што беше уредено со претходниот закон. Според Уставниот суд, протегањето на лустрацијата по 1991 година нема уставна оправданост затоа што тој опфат за нив

значи негирање на вредностите и на институциите изградени во Република Македонија во согласност со актуелниот Устав, како и доведување под сомнение на функционирањето на правниот систем, односно на владеењето на правото како темелна вредност на нашиот уставен поредок. Со други зборови, Уставниот суд експлицитно констатираше повреда на начелото на владеењето на правото со тоа што лустрацијата опфаќаше период и по 17 ноември 1991 година. Тоа го констатираше и во 2010 година. Меѓутоа, некои луѓе повторно учествуваа во директно кршење на Уставот. И сега се поставува прашањето: која е одговорноста на лицата што го повредија начелото на владеењето на правото во Република Македонија по 2010 година? Мора да побараме одговорност од тие лица. И која ќе биде одговорноста сега на овие лица што сакаат повторно да го повредат начелото на владеењето на правото во Република Македонија?

Сега ќе се префрлам на тоа кои лица треба да бидат опфатени со лустрацијата. Во однос на минатиот закон што беше укинат, Уставниот суд укажа дека кругот на лица е проширен во однос на првичната верзија, и тоа со лица што биле носители на јавна функција, а кои не се починати. Тука се наметнува прашањето за тоа која е смислата на лустрацијата на овие лица имајќи предвид дека лустрацијата значи процес за справување со минатото со цел да се одбележат и да се отстранат можностите за понатамошно кршење на човековите права во актуелниот политички систем, односно дека целта на лустрацијата е заштита на иднината, а не справување со минатото само по себе. Уставниот суд и експлицитно утврди дека со одредбите што се сега укинати, а кои опфаќаа лица што биле поранешни носители на јавна функција, и со таквото спроведување на лустрацијата, правата на овие лица биле повредени, односно дека тие лица биле жртви на дискриминација, нивниот морален интегритет и достоинство биле повредени, а тие биле ставени во нееднаква положба. Значи, сите лица што беа претходно опфатени, а кои биле поранешни носители на функција, сега имаат, така да кажеме, одлука од Уставниот суд дека биле жртви на дискриминација и дека биле повредени нивниот морален интегритет и достоинство. Врз основа на тоа, тие можат да бараат обесштетување како и секоја друга жртва на повреда на човековите права, затоа што нивните човекови права биле повредени со спроведувањето на овој закон од страна на Комисијата за верификација на фактите. Значи, ние сега практично имаме уставно-судска одлука што идентификува жртви не на поранешниот комунистички режим, туку жртви на сегашната работа на Комисијата за верификација на фактите.

Трет важен момент од одлуката на Уставниот суд е тоа што утврдува инволвирање на државата во работењето на граѓанскиот сектор, односно повреда на правото на слобода на здружување, затоа што со претходниот закон беа опфатени и лицата од граѓанскиот сектор. Односно, лицата од невладините организации беа принудени на некој начин со оглас на Комисијата за верификација на фактите да даваат задолжителна изјава дека не биле соработници.

И четврт главен момент е дека со претходните законски одредби што беа укинати се ограничуваше правото на приватност при вработување во приватниот сектор. И по однос на тоа Уставниот суд даде свое сознание.

И сега, на што сме сведоци ние? Како ништо да не било. Како да немало никаква одлука на Уставниот суд со која се идентификуваат и се констатираат повеќекратни повреди на човековите права. Повторно имаме закон, не со идентични, меѓутоа со слични законски одредби, за кои е јасно дека ќе ги повредат човековите права на определени лица. За кои одредби станува збор? Според сегашните одредби, лустрацијата опфаќа и лица што биле поранешни носители на функции. За оваа одредба важат истите аргументи што ги даде претходно Уставниот суд. Односно, тој веќе констатираше дека правата на тие лица се повредени, и дека тие лица биле дискриминирани. Значи, некој сега продолжува активно да ги дискриминира и да ги претвора и понатаму во жртви на процесот на лустрација. Потоа, Уставниот суд веќе посочи дека државата не смее да се инволвира во граѓанскиот сектор, односно дека државата нема никакви ингеренции да уредува, да нормира и да воспоставува правила во граѓанскиот сектор. Но, предлагачот на овој Предлог-закон повторно го прави тоа со определени одредби, односно повторно го поттикнува прекршувањето на уставното право на слободата на здружувањето. Па така, имаме една проблематична одредба што навлегува во вработувањето во приватниот сектор затоа што наметнува услов за определени лица што се сопственици на некој капитал. Тоа е приватен сектор, така? И тие лица може да останат без работа ако утврди нивна соработка Комисијата за верификација на фактите? Значи, повторно ќе имаме случаи на прекршување на нивните права според она што го констатираше Уставниот суд во претходната одлука. Уште еднаш мора да се даде предупредување дека Уставниот суд веќе констатираше многубројни повреди на човековите права, а некој упорно настојува тие повреди да се продлабочуваат и да бидат поддржани со закон.

Она што е исто така битно да се нагласи е дека самиот предлагач на почетокот на Законот дава дефиниција на лустрацијата, која не ја почитува понатаму. Еве како ја дефинира во предлогот: отстранување на опонентите на демократијата и на оние што ги кршеле човековите права во поранешниот режим. Нагласувам, во поранешниот режим. Законот во согласност со сегашните одредби би требало да се применува до 1 септември 2006 година. Мислам дека тука некаде, на тој датум, Никола Груевски доаѓа на премиерската позиција. Значи, сè што било пред да дојде Никола Груевски на власт е „поранешен режим“? Така испаѓа, па доаѓаме во една ситуација дека сме живееле во комунистички режим до 1 септември 2006 година. Тоа е практично една од последиците на ваквото поимање на лустрацијата. Исто така, ваквото поимање на лустрацијата, која се продолжува сè до 2006 година, не е во согласност не само со интерпретацијата на Уставниот суд, туку и со препораките на Европарламентот. Европарламентарците во последната резолуција за Македонија побараа објавување на имињата на агентите што се поврзани со тајните служби на поранешна Југославија. Неслучајно се споменува дека станува збор за агенти на поранешна Југославија. Едноставно станува збор за режимот на поранешна Југославија, односно оној период кога Македонија беше дел од југословенската федерација, а службите што работевеа во Македонија беа составен дел од југословенските тајни служби. Значи сегашното поимање на Законот со предлозите, не е во согласност не само со Уставот, туку и со конкретните препораки на европарламентарците.

И на крај би се задржал само уште на ова. Овој закон, тоа што мене најмногу ме фрапира, не го опфаќа она на што се инсистира најмногу во препораката од резолуцијата на европарламентарците, а тоа е објавувањето на имињата на агентите. Тука се поставуваат прашањата кои се агентите на тајните служби и кои се тие што биле поврзани со нив, и дали се опфатени со овој закон за лустрација. Според моите сознанија тие не се опфатени ниту со претходниот закон за лустрација ниту со овој. Со овој се опфатени тајните соработници и оперативните врски. Меѓутоа, луѓето што биле практично вработени како агенти и кои биле најдиректно вклучени во повредата на човековите права, не се опфатени со овој Предлог-закон. Сега во јавноста се поставува прашањето колку такви агенти имало. Колку тајни информатори имало? Колку луѓе фигурираат воопшто под графата некакви информатори и соработници или доушници на тајните служби? Според определени сознанија што ми се познати уште од 2006 година,

а на кои предупредуваа определени луѓе што биле вработени во службите, во СДБ работеле, цитирам еден исказ, „околу 3 000 регистрирани оперативни врски и соработници“. Во службените материјали, пак, се среќавале преку 100 000 полициски доушници (така ги нарекува овој извор). Тука се поставува прашањето дали ќе бидат опфатени овие луѓе. Значи, не зборуваме сега за агентите, за нив не знаеме колку ги има, никој досега не дал информација колку агенти биле вклучени во политички прогон од 1945 година до денеска. Се зборува само за оние што биле соучесници во прекршувањето на правата. Овој извор предупредува и дека огромен дел од тие 100 000 луѓе што се среќаваат како извори на информации во полициските досиеја, се злоупотребени бидејќи без нивно знаење се евидентирани како кодоши на тајната полиција, за што не биле воопшто свесни. СДБ го прави тоа на начин што нејзините агенти очекуваат во секое време да слушнат податок што е безбедносно интересен. По ова следува службена белешка во која мора да се наведе изворот на информација, и така некако соговорниците на агентите на СДБ преку ноќ се евидентираат како доушници на тајната полиција, за што тие не биле воопшто свесни. И тука повторно станува збор само за оние што се соучесници во некаква повреда на човековите права, а се забораваат или се тргаат настрана оние што се директни извршители, оние што наредувале политички прогон и оние што спроведувале политички прогон. На мета се само оние што давале информации.

И сега би завршил со тоа. Дали може давањето информација од страна на определени луѓе да повреди активно човеково право? Да, може да повреди во некои ситуации. Меѓутоа, клучната повреда ја прават извршителите, агентите, кои не се опфатени со овој закон за лустрација. Затоа јас мислам дека и оваа верзија на Законот за лустрација е фарса. Благодарам.

НАДА НАУМОВСКА

Ти благодарам, Жарко, што ни овозможи да слушнеме нешто повеќе за последната неодамнешна одлука на Уставниот суд, која во голема мера укинува одредби од постојниот закон за лустрација. Исто така, слушнавме дека процесот за справувањето со минатото се спроведува едностраното на некој начин со тоа што не се пристапува кон рехабилитација на жртвите на поранешниот систем и не се поведуваат судски случаи за утврдување на повредите на човековите права што ги сториле начателите при ваквите постапки.

Сега би го повикала да се обрати професорот Гордан Калаџиџиев.

ГОРДАН КАЛАЈЦИЈЕВ

Професор, Правен факултет „Јустинијан Први“

Кога бев поканет да учествувам во оваа јавна дебата, прво си помислив зошто ли трошиме време на прашања што ги згазила веќе историјата на некој начин; за осуда на стариот комунистички режим сега по неколку децении од пропаѓањето на тој систем. Меѓутоа, се покажува дека е ова убава можност да се искористи како придонес во јавната дебата за актуелните општествени состојби за кои вреди да се дискутира, а тоа е градењето на правната држава во која ќе владее правото и каде што ќе се штитат човековите права. Тука ова прашање ги допира и реформите поврзани со евроинтеграциите, кои не ги сметам како нешто што е цел само по себе – евроинтеграциите, заради евроинтеграциите. Напротив, мислам дека ние го правиме тоа пред сè заради нас самите, за унапредување на состојбите и без тоа.

Прашањето на трибината е навистина провокативно, зборуваме дали се работи за злоупотреба на лустрацијата. Ако поаѓаме од тоа дека стариот режим бил недемократски и ги кршел човековите права, тоа е добар повод да се запрашаме дали имаме денес правна држава и владеење на правото? Дали навистина придонесуваат кон владеење на правото, демократијата и кон заштитата на човековите права, сите овие тела и органи со значајни овластувања што се множија во Република Македонија, како Комисијата за лустрација, Антикорупциската комисија и сл.? Или можеби овие стануваат алатка на извршната власт? Можам да констатирам, за жал, дека не само што овие органи не даваат доволно гаранции за заштитата и за унапредувањето на човековите права туку,

напротив, отворено се злоупотребуваат за справување со политичките неистомисленици. Сведоци сме на една фронтална борба што се остварува низ повеќе механизми, кои инаку би требало начелно да ги унапредуваат човековите права и демократијата, како и владеењето на правото. Видете само во што се претвора, на пример, борбата со организираниот криминал и со корупцијата. Заедно со лустрацијата, овие многу често се користат за нешто сосема друго и се претвораат во инструмент не само за борба за власт помеѓу политичките елити, туку и за пресметки со медиумите, интелектуалците и со граѓанското општество. Најново е што гледаме и отворена борба за превласт во економијата помеѓу актуелната политичка елита и таканаречените олигарси. Ова не се непознати процеси. За нив се пишува и во други држави, особено во Русија и во другите млади демократии во кои има слични процеси на транзиција.

Мислам дека во досегашната дебата, вклучително и оваа пред Уставниот суд, беше запоставено прашањето на процедурите како многу важен инструмент за гаранција на човековите права. Еден познат автор има кажано дека историјата на човековите права е историја на процедурите. За жал, наместо да се фокусираме врз унапредување на независното судство што би требало да биде главен заштитник на човековите права и слободи, добар дел сериозни одлуки им ги препуштаме на вакви квази-тела што се изродуваат во некакви нови инквизиции. Постапката за лустрација и начинот на кој се спроведува и во стариот и во новиот закон е класичен пример за една инквизиторска постапка во која обвинетите лица воопшто немаат можност да се бранат. Имено, за секого важи пресумпцијата за чесен граѓанин, сè додека спротивното не се докаже во една фер-процедура пред независен одлучувач.

Јас нема сега детално да се задржувам на процедурите бидејќи тоа е предвидено за попладневната сесија. Сепак, неколку прашања се наметнуваат како многу важни за целиот овој проблем. Прво, овие процедури се во суштината казнени процедури, и тоа како според природата на делото за кое се обвинуваат луѓето, така и поради тоа што санкциите по својата тежина практично претставуваат еден вид казна, што е признаено и во повеќе пресуди на Европскиот суд за човекови права. Мислам дека во Македонија ова прашање, кое е инаку јасно во практиката на судот во Стразбур и во други меѓународни инструменти, не е доволно експлоатирано поради тоа што нашиот Устав не го споменува експлицитно правото за фер-судење, иако тоа е изразено низ други одредби, особено во основните гаранции за фер-судење од членот 12, но и во основните вредностите на кои се повикува Уставот.

Гледаме дека се работи за третирање на широк круг луѓе на кои им се закануваат мошне сериозни санкции. Тоа е важно бидејќи за низа професии како новинари, професори и други професии резултатот од оваа постапка е речиси еднаков со казнената санкција спрема кривичниот законик – забрана за вршење професија, дејност или должност.

Така, наместо да бидат овие процеси гаранција на демократијата, ние воспоставуваме механизми што според гаранциите што ги обезбедуваат се под нивото на оние што ги осудуваме, мислам во прв ред на процедурите. Две сериозни контроверзни прашања се тука поврзани со службите за безбедност. Едното е начелно но извонредно значајно, а тоа е дали нашите постојни служби за безбедност денес се воспоставени според стандардите за професионална служба што треба да е сервис на граѓаните, а не сервис на врвот на политичките елити. Блиско на ова е и прашањето дали знаеме ние воопшто чии политики тие остваруваат. Не помалку важни се овластувањата што ги имаат овие служби. За оваа важна материја службите се служат со едноставен трик, дека во својата работа применуваат полициски овластувања, што едноставно не одговара на природата на нивната работа и активности. Кога го гледам тука пратеникот Тито Петковски, не можам а да не се запрашам и за тоа кому одговараат овие служби и дали имаме ние воопшто каков било сериозен надзор и контрола врз истите. Ова е сериозно прашање за кое би можело да се дебатира од аспект на гаранциите за приватност во согласност со Европската конвенција за човекови права, која бара овие служби да бидат изложени на постојана ефикасна контрола. А нам ни е добро познато дека практично не постои никаква контрола освен контролата на политичкиот врв кому и му служат тие веројатно.

Второто контроверзно прашање поврзано со службите е тоа како ги земаме за веродостојни без проверка на документите на службите на кои воопшто не им веруваме – бидејќи тргнуваме од тоа дека тие работеле на начин што прогонувале луѓе од политичка мотивираност и не се придржувале на никакви процедури, па оттука и секоја соработка со нив однапред ја осудуваме. Па документите на овие служби без никаква проверка се земаат „здро во готово“.

Интересно е што во постапката пред Комисијата за лустрација нема дури ни обвинител или каков и да е друг овластен тужител. Барем овие во Полска имаат некаков јавен комисионар што игра улога на еден вид обвинител. Така, членовите на Комисијата се и обвинители и бранители и судии. Значи, типична

инквизициска постапка во која немате ни изведување докази. Во Законот се зборува за некакви проверки. Смеслата на процедурите е да ја легитимираат постапката низ давањето адекватна и соодветна можност да се тестираат доказите против лицето. Во Законот не е јасно уредено кој е стандардот за докажување во оваа постапка. Имено, во една постапка во која двете страни ќе имаат можност да ги тестираат доказите, ние речиси никогаш не доаѓаме до некаков совршен исход, некаква апсолутна вистина. Но за да осудиме некого и да му наметнеме некаква санкција, па нека е и морална, вината мора да биде докажана во мера што се нарекува „надвор од разумно сомневање“. Значи, во случајот со лустрацијата, мора државните органи да докажат низ правична процедура со солиден квантитет и квалитет на докази дека некои лица навистина соработувале со тајните служби, но и тоа дека таа соработка резултирала со кршење на човековите права на конкретни лица. Ова последново е јасен услов во Законот, а во досегашната практика како да се претпоставува, па не се докажува. Како да е штетна секоја соработка, и тоа толку штетна што се кршеле човековите права, што, се разбира, само по себе е нелогично. Во крајна линија, целата оваа работа е контрапродуктивна бидејќи во јавноста се создава една слика дека која било соработка со службите за безбедност на луѓето им се зема за зло и дека се со тоа некакви кодоши. Наместо да се гради доверба во државните органи, да се градат процедури што ќе придонесат кон доверба на јавноста и кон тоа луѓето да соработуваат со полицијата и со државните органи во борбата против криминалот, корупцијата, тероризмот и сл., ние од овие процеси еве имаме еден контраефект, во иднина никој да не сака да соработува со полицијата и со службите за безбедност.

Ќе завршам со прашањето за информативните разговори. Знаете дека тие беа долго време предмет на дебати за тоа дали може да се допуштат како придонес на граѓаните во борбата против криминалот, или пак да ги забраниме поради можноста истите да бидат злоупотребени од полицијата. Ние како општество уште не можеме да излеземе од тој базичен однос на недоверба во полицијата, кој е вграден и во нашиот Устав, што пак негативно се одразува врз ефикасноста на борбата против криминалот и против корупцијата. Ова е можеби една од можностите да се дебатира за тоа дали дојде време да се надминат определени недоречености и контроверзии во некои одредби на Уставот. Во член 12 од Уставот се забранува државните органи да бараат изјава од граѓаните. Објективно, во нашиот правен систем во моментот не постои правна обврска за соработка на граѓаните со полицијата дури

ни во казненото право, па оттука по аналогија би можело да се постави прашањето зошто или како би можело да се воспостави ваква обврска за соработка на граѓаните со Комисијата, што е предвидено со новиот предлог-закон за лустрација. Благодарам.

НАДА НАУМОВСКА

Ви благодарам. Прв еве за говорник се јавува пратеникот Тито Петковски, а потоа Александар Спасов, па Мајор Горан Софески.

ТИТО ПЕТКОВСКИ

Прашеник во Собранието на Република Македонија

Благодарам. Денешнава дебата е добра можност да разговараме за една мошне сензитивна тема. Но како и за сите други теми што се општествено значајни, ние не разговараме, не дебатираме како луѓе со различни погледи и политички определби. Кај нас не постои дијалог. Најчесто монолог. Не само на оваа ваша дебата, претставници на власта не доаѓаат на дебатите што ги организираат невладиниот сектор или опозициските партии или пак медиумите. За нив дебатите се изгубено време. А можеби се плашат од вистината, која не кореспондира со нивните ставови.

По однос на Законот, чувствувам дека е потребно да укажам само на неколку прашања. Пред сè, дали се надградува правниот систем со овој закон и дали се забрзува процесот на изградба на правна држава? Веднаш да кажам, ниту едното ниту другото се во прашање. Во прилог на оваа констатација, само ќе го наведат примерот како ја сфаќа владејачката партија правната држава. Во 2007 година, кога Уставниот суд на Република Македонија прогласи за спротивни на Уставот неколку закони што ги донесе само парламентарното мнозинство, ВМРО-ДПМНЕ, преку својот портпарол (Влатко Ѓорчев во тоа време), јасно стави до знаење кој е главен фактор на овој план во државата. „Не може таму некој Уставен суд да биде над волјата на народот. Ако победи ВМРО-ДПМНЕ на изборите, никој нема право да ги урива законите што ги носи парламентарното мнозинство“. А за тоа дека Законот за лустрација што го предлага сега ВМРО-ДПМНЕ не значи никаква надградба на правниот систем, доволно зборува фактот што таков закон веќе постои од 2008 година, и според него владејачката партија лустрираше само три лица, меѓу кои прв беше

толку поранешниот претседател на Уставниот суд, кој си зел за право да поништува закони на владејачка партија. Значи, не е потребен коментар за третманот и за значењето на Уставниот суд во нашиот правен систем и уставен поредок од страна на владејачката партија.

Друг пример за сфаќањето на правната држава е односот на министерката за внатрешни работи кон Комисијата за надзор врз работата на безбедносните служби, работно тело на Собранието на Република Македонија. Повеќе од 6 месеци ја игнорира Комисијата и не доаѓа на седници за значајни прашања од нејзина надлежност, свесна за тоа дека директно го крши Законот за следење на комуникациите, но нема пред кого за тоа да одговара. Нејзината партија како владејачка ги брани сите нејзини противзаконски постапки и не презема политичка одговорност кон неа. Дури, во спротивност на Законот е притворен лидер на политичка партија, а министерката за внатрешни работи не дозволи никаков увид во документацијата врз основа на која е притворен, а сега веќе и осуден лидер на политичка партија. Настрана од прашањето за нивното дефектно сфаќање на парламентарната демократија, станува збор за елементарно нефункционирање на правната држава.

За моралот на предлагачот на Законот и да не зборуваме. Парламентарното мнозинство го одби предлогот на опозицијата за јавен увид во структурата на капиталот на трговските друштва, од едноставна причина, за да не се види со каков капитал располагаат клучните луѓе на владејачката партија. Истовремено, со Законот за лустрација предвидуваат можност за компромитација на неистомислениците преку социјалните мрежи само врз основа на информации од тајната полиција. Значи, ќе има продукција на досиеја од страна на тајната полиција, толку колку што ќе посака владејачката партија.

Владејачката партија отворено зборува дека има непокриени 3,5 милиони евра за минатогодишната изборна кампања, значи – црни пари или валкани, како сакате. Со овој закон воведува нова „функција“ за лустрирање таканаречени „олигарси“. Целта е проѕирна: да се корумпираат бизнисмените за да не бидат лустрирани.

За мене нема сомнежи дека е овој закон само уште една алатка на власта во борбата со политичките неистомисленици. Не станува збор за некакво морално прочистување.

Станува збор за закон што е во директна спротивност со Уставот, но по целосната партизација на Уставниот

суд од страна на владејачката партија, ќе нема кој да го потврди тоа. Новиот состав на Уставниот суд не ќе се осмели да прогласи за спротивен на Уставот ниту еден закон што ќе го донесе власта.

Бидејќи власта се соочува со сериозни финансиски проблеми и економско-социјални тешкотии, со овој закон таа отворено посегнува по парите на бизнисмените (се разбира на оние од другата страна).

И конечно, целата оваа фарса од закон ги зафаќа сите луѓе до 2006 година, кога Груевски дојде на власт. Значи, Законот важи за сите од поранешната власт, ама не и за Груевски и тие околу него.

Благодарам.

АЛЕКСАНДАР СПАСОВ

Програмски менаџер, Институтот за социјална демократија „Прогрес“

Добар ден. Да се претставам. Јас сум Александар Спасов, асистент на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје и програмски менаџер во Институтот за социјална демократија „Прогрес“ од Скопје. Уште кога почна ефективно да се применува првиот закон што сè уште важи, Законот за определување на дополнителен услов за вршење јавна функција, токму во оваа сала беше организирана една голема дискусија. Тогаш, во 2009 година Германската фондација за меѓународна правна соработка од Бон и Канцеларијата во Македонија на Фондацијата „Фридрих Еберт“ организираа тематска конференција, на која што учествуваа експерти од Сојузна Република Германија и од Република Чешка, а кои учествувале во процесот на лустрација и на справувањето со комунистичкото минато во своите земји. Колку и да го осудуваме системот во поранешна Југославија и во Македонија како дел од таа федерација, мораме да признаеме дека овие земји имаа многу погорчливо искуство. Ако имаше кај нас, условно кажано, некој либерален комунизам, кај нив сталинистичкиот систем беше спроведуван до крај. Самите тие што биле жртви на дејствувањето на комунистичките тајни служби, предупредија на многуте горчливи искуства што произлегоа од спроведувањето на процесот на лустрација. Во Чешка почна веднаш по промените од 1989 година, а поранешната Германска Демократска Република, која престана да постои, односно која пристапи кон правниот и политички систем на Сојузна Република Германија, практично почна со директно применување на демократскиот

правен поредок на Сојузна Република Германија. Едноставно, беше укинат претходниот авторитарен недемократски правен поредок на поранешната ДДР.

И тогаш имавме проблем со присуство на пратениците бидејќи истото парламентарно мнозинство беше и тогаш владејачко мнозинство. За време на дискусијата на Конференцијата се посочија три основни проблеми, а јас, како модератор на настанот, ги сумирав во правни, политички и во технички проблеми. При тоа, кај правните проблеми беа особено истакнати проблемот на ретроактивното важење, проблемот на правната сигурност и на некој начин, создавањето нови „жртви на жртвите“. Проблемот со ретроактивното важење на Законот, а со тоа и нарушувањето на принципот на правната сигурност веќе беше споменат, а во оваа околност би сакал само да го истакнам проблемот со создавањето нови жртви. Значи сега, не сакајќи, од агентите на државната безбедност, во пресметката со нив, ќе направиме нови жртви на жртвите што некогаш во некоја евентуална промена на овој систем би се прикажувале како нови жртви на системот. А идејата и целта на лустрацијата не е да создава жртви.

Второ, во однос на техничките проблеми, тука беше споменат проблемот со веродостојноста на архивите. Во Република Македонија процесот формално почна во 2007 година, а Комисијата почна ефективно да работи во 2009 година. На 18-тата година од независноста на Република Македонија, односно на полнолетството на државата, ние почнавме да ги вадиме архивите од поранешниот систем. Но, сè додека не беа преселени во Архивот на Македонија, тие архиви беа во сопственост на поранешната служба за државна безбедност, односно на сегашната управа за безбедност и за контраразузнавање. Колку министри се сменија и колку политички гарнитуре се сменија, и кој е тој што ќе гарантира дека не беа дополнувани досиејата, односно дека не беа менувани и користени за политички цели?

И конечно, во однос на политичките проблеми. Самата идеја за процесот на лустрација, за жал, од една убави иницијатива на почетокот, се искривоколчи поради желбата да се прошири полето на политичката борба. Сега, политичката борба се пресели од легитимната демократска арена кон пресметувањето со таканаречените стари „елити“, а како што кажа и професор Калајџиев, и олигарсите влегуваат во таа група. Сосема е јасна идејата. Една политичка елита да замени друга политичка елита, што принципиелно не е проблем, меѓутоа – да не е надвор од институциите на демократскиот поредок.

Една германска активистка за човекови права што се противеше на инсистирањето на Сојузна Република Германија правно да се справи со проблемите од комунистичкото минато, извика: „Баравме правда, а добивме правна држава“. Ама, и покрај овој оправдан лелекна активистите за човекови права дека навистина добија правна држава и долги процеси што на крајот завршија само со пресуди против оние граничари што пукале врз бегалците од Источна во Западна Германија, никој во Сојузна Република Германија не се осмели да каже дека сите соработници на ШТАЗИ ќе бидат обесени на „плоштадот на Републиката“ без водење судски процеси.

Мислам дека најголемиот проблем на лустрацијата во Македонија е што од старт постоеше зла намера. И тогаш, за време на конференцијата истакнав, а и сега ќе истакнам дека, со искрено сочувство и жал кон жртвите, овој процес по 18 години подобро ќе беше и да не се започнува, затоа што, за жал, кај нас се искривоколчуваат процесите и на крај ќе создадеме нови жртви. А, најмалку што сакаме е да правиме херои од соработниците и од кодошите на поранешните комунистички тајни служби. Сега, со овој процес, на крај ќе создадеме херои од нив. Страв ми е дека на крајот тие ќе испаднат жртви на жртвите, а вистинските жртви нема да ја доживеат својата сатисфакција.

Благодарам.

ГОРАН СОФЕСКИ

Мајор, Министерството за одбрана

Ви благодарам. Легитимитетот за да се јавам за дискусија го црпам од тоа што сум мајор во Армијата на Република Македонија, вработен во министерството за одбрана. Имам седумгодишно искуство во военоразузнавачката служба на Република Македонија (од 2000 до 2007 година), од оперативец-извршител, до носител на реферат, завршувајќи како офицер за Хуминт.

Претпоставувам дека пишувачите на членовите на Законот се некои мои колеги и се зачудувам од нивната неписменост при пишувањето на самите членови на Предлог-законот. Прво, спомнато е во една глава пред членот 20 дека има служба во Република Македонија. Во Република Македонија нема служба што се занимава со безбедност и со разузнавање. Во Република Македонија има управа, што не е служба. Во текстот на Предлог-законот стои напишано „воена служба за безбедност“, ова е лага. Тоа е Сектор на

Министерството за одбрана. И има Агенција за разузнавање. Значи, Република Македонија денес нема служба. Последната служба што ја имала Република Македонија е службата за државна безбедност, која е укината во 1995 година со членот 45 од Законот за агенцијата за разузнавање. Крај на приказната.

Втората работа. Тие мои колеги во Предлог-законот пишуваат дека ќе ги третираат граѓаните на Република Македонија од позиции на државната безбедност и на цивилните и на армиските органи, како „таен соработник“, „оперативна врска“ или како „таен информатор“. Повторно неписменост, и тоа класична од нивна страна. Постојат прописи што ги дефинираат категориите на соработка. Во прописите никаде не стои „таен соработник“, тоа е измислена категорија што не постои правно. Што значи „таен соработник“? Затоа, пак, „соработникот“ како категорија може да биде информатор итн., да не станам во оваа околност учител на пишувачите на нормите од Предлог-законот. Нагласувам, категорија „таен соработник“ нема, ама има категорија „резидент“. Некој од дискутантите спомена „агенти“. И таа категорија ја нема во Македонија, односно не постои јасна дефиниција за категоријата „агент“. Значи, од три категории, изнесени се две погрешни. Ова за мене претставува голем проблем затоа што во досието што се води за „соработник“, обврска на оперативецот е да ја води категоризацијата во согласност со предвидената норма. Оперативецот не измислува категории, тој работи во согласност со процедурата и со прописот, во согласност со процедурата тој одлучува дали е некое лице соработник, дали е информатор или е само оперативна врска.

И би нафрлил уште една работа. Ние зборуваме за лустрација на граѓаните - функционери. Законот од 1984 година дефинира дека функционерот од „службата на државна безбедност (СДБ)“ е тој што ги определува правилата на работа и кој одлучува за методологијата на работа. Методологијата за работа и поставеноста на работите во армиската безбедносно-разузнавачка структура е различна од тие на СДБ. Армијата ја регулираше со закон својата работа уште во 1992 година. Тоа е првиот закон со кој АРМ и МО ги исклучија сите дотогашни закони од СРМ и од СФРЈ, а кои се однесуваа на одбраната и на безбедноста. Ваква постапка немаше за МВР. Напротив, МВР до 1995 година ги презедоа законите од СФРЈ и правеа нивни измени и дополнувања. Во моментот „војската“ ја води „полицијата“, фигуративно и фактички, и покрај правната регулатива. Но тоа е реалноста, и за таа реалност колегите од полиција си се виновни.

Ви благодарам на вниманието.

НАДА НАУМОВСКА

Ви благодарам. Да, дури и да се употребува како заеднички, неопходно е да се дефинира значењето на терминот органи на државната безбедност, односно кои органи би ги опфатил тој, што не е случај со Предлог-законот. На ниту едно место тоа не е дефинирано, освен што членот 20 кажува кои органи ќе треба да соработуваат со Комисијата...

Збор има професор Мирјана Најчевска, а по неа професорот Љубомир Фрчкоски.

МИРЈАНА НАЈЧЕВСКА

Професор, Институт за социолошки и политичко-правни истражувања

Значи прво многу ми се бандиса тоа што беа спомнати жртвите. Дефинитивно, во Законот жртвите не се спомнуваат. И во ниту еден момент жртвите не успеаја во Република Македонија да добијат ни шанса за рехабилитација. Меѓутоа, јас би сакала два збора да кажам за другиот вид жртви. Оние невидливите жртви што ќе бидат повторно сега виктимизирани. Имено, меѓу тие што се нарекуваат тајни информатори, јавни информатори, луѓе од кои се добивани информации и сл., многу често се наоѓаат всушност жртви на претходниот систем. Односно, луѓе што на овој или на оној начин биле принудени и уценети да дадат определени информации. И автоматски, ние всушност ја продолжуваме виктимизацијата. Јас не знам на каков начин можеме да го оправдаме ова бидејќи никој никаде во работата на Комисијата и во рамките на Законот не спомнува на кој начин ќе направиме евентуално разграничување меѓу луѓето што ги давале тие информации навистина од идеолошки причини од оние луѓе што биле под притисок и затоа ги дале информациите.

И вториот елемент што мислам дефинитивно дека треба одново и одново да го ставаме на маса за расправа, е: што е она што сакаме да го адресираме со овој Закон. Дали „кодошењето“ или „информирањето“, или пак она што е последица од тоа информирање, односно самото дело? Што е делото поради кое сакаме да ги осудиме и да ги ставиме на тапет луѓето, да ги објавиме нивните имиња и слично? Мене ми е многу проблематично што никако не произлегува од Законот дека во секој момент мора да се испитува, и овдека беше многу убаво потцртано, да се испитува дали имало некаква штета од тоа информирање.

Дали има навистина прекршување на човековите права? Во што се состои тоа прекршување? Бидејќи и во резолуцијата и во сите други меѓународни акти многу јасно се вели: големи прекршувања на човековите права. Луѓе, мислам може да има милион ситни работи што се случувале во одреден систем, и ние нема да се оптовариме, нема да влеземе во таа кал да ги расчистуваме тие ситни работи, туку оние што довеле до тоа тој систем да биде идентификуван како недемократски. А тоа се големите прекршувања на човекови права што не можеле да бидат адресирани тогаш.

И трето, никаде не се поставува како прашање, а во неколку наврати во рамките на Советот на Европа се расправа за тоа, проблемот на лустрацијата на луѓето што се дел од пасивното избирачко право. Значи: градоначалници, парламентарци, претседателот на државата, советници во општините. На тој начин всушност се посегнува по уште една одредба од Уставот, а тоа е слободата на избор. Никаде во Уставот и никаде во нашите документи нема ограничување за тоа кого можам да го избирам јас. На овој начин, всушност, преку дејствувањето на една комисија ми се ставаат мене граници, политички граници, за кого можам јас да гласам. Значи, „да“ за функционери што се именувани. Тоа е во ред. Меѓутоа како може мене некој да ми каже, на таков начин да ми ограничи едно од базичните човекови права, а тоа е правото на избор, со тоа што ми ги исфрла од листите на кандидати овие луѓе?

Благодарам многу.

ЉУБОМИР ДАНАИЛОВ ФРЧКОСКИ

Професор, Правен факултет „Јустинијан Први“

Благодарам. Честитки до организаторите. Еве втор пат релевантна дискусија околу Законот.

Јас сакам да ви посочам на една друга страна на проблемов со законов за лустрација, на еден друг аспект на улогата во општествената стварност што ја прави овој закон. Имено, овој закон, според мое мислење, е „закон-вододелница“ на јасно недвосмислено рушење на уставниот поредок на Република Македонија. Тоа тој го прави на начин на кој досега не сме сведочеле. Сме имале проблеми и одложување околу спроведувањето на уставните одлуки (да ве потсетам на Одлуката за знамињата во Гостивар), но не и вака јасно и недвосмислено одбивање да се спроведе одлука на уставен суд. Ако помине овој закон во Парламентот, ние не можеме да

зборуваме за правна извесност ниту за хиерархија на актите во Република Македонија.

Вовлекувањето во дебата за деталите на Законот, а голтањето на овој првичен елемент, можеби е стапицата на која сакам да укажам. Кога би бил јас на позицијата на Владата, би влегол во ваква дебата и би ги прифатил опозициските или стручните коментари на Законот одржувајќи ја оваа негова основна неуставност.

Основната работа е тоа што Законот е делегитимиран со тоа што е директно неуставен. Дебатата може да се отвори околу негово подобрување само под услов неговата базична неуставност да се отстрани, инаку нема смисла.

Многу е важно да повторам дека Уставниот суд всушност го толкува Уставот. Каков и да мислиме дека е Уставниот суд, токму преку тоа негово толкување практично ние го живееме тоа што е Уставот во политичката и во правната практика во државава. Така е насекаде каде што има владеење на правото и конституционализам. Но, не денес во Република Македонија.

Значи, рушењето на неговите одлуки ја руши хиерархијата, и не можеме понатаму да зборуваме за правна држава. Исто така не можеме да зборуваме за малку рушење на уставноста, како што не може да се зборува за малку забременување.

Со оглед на ова, предлагачите на новиот закон ја потврдуваат недвосмислено тезата дека нивната намера е да ја срушат уставноста и ништо да не остават надвор од голата политичка волја на garnитурата што владее каква и да е. Значи, ние имаме една ситуација на базично отфрлање на уставната позиција на поделбата на властите, конститутивна за секоја парламентарна современа демократија, и враќање во предлиберална, односно предграѓанска државна фаза, кога политичката волја и силата добиени преку избори се единствен суверен факт.

Тоа е страшната последица од овој закон. Тоа е „стравобаналната“ последица од Законот. Не деталите околу неговата понатамошна неписменост.

На ова место сега се отвораат следните две прашања. Дали ќе поведеме каква било процедура за заштита на уставноста, односно за остварување на уставните одлуки? Дали постои процедура за кривично гонење на оние што свесно не остваруваат судски одлуки во согласност со одредбата од кривичниот законик?

И второ, како може да се делегитимира во практиката закон што не е во согласност со Уставот? Како да

се бојкотира таков закон и која да го бојкотира? Туку имено се активира основното право на отпор против нелегитимна власт (закон). Тоа е абецеда во либералните општества. Правото на отпор или на бунт, како сакате, е базирано врз таа нарушеност на хиерархијата на важење на законите на чело со Уставот, и врз нелегитимноста, узурпацијата на власта што го прави тоа. Значи, тоа пак го отвора можноста за правни постапки и политики на целосно неостварување или непочитување на законот донесен на таков начин.

Би упатил на еден детаљ како се аргументираше во јавноста потребата од овој закон! Имено преку, просто кажано, **ЛАЖЕЊЕ!** Нашите власти имено почнаа отворено да фалсификуваат податоци кога одговараат на странски мониторинзи, по разни извештаи на меѓународни конвенции. На пример, даваат податоци дека ќе се гради дел од притворот или дека е изграден веќе, по што доаѓа комисија од соодветната конвенција и гледа дека тоа не е воопшто направено. Значи, лажат во податоците што ги доставуваат до европските мониторинзи, и тоа им станува навика. Тоа се случува и со предлагачиве на законот. Фалсификуваат факт дека Законот е целосно во согласност со Резолуцијата на Советот на Европа, кој упатува на можното пролонгирање на терминот на важење на законот. Тоа не е така во Резолуцијата, таа упатува во кави случаи е можно тоа (јас малку пишував за ова, да не се повторувам сега). И второ, предлагачиве се повикуваат на некакви амандмани на некој европски пратеник и нив ги наведуваат како инспирација на законот. Пратеникот на Европскиот парламент дал некакви сугестии околу Законот, и сега тоа било пресудно Законот да се формулира, поважно од одлуката на Уставниот суд. И тоа предлагачот јавно го кажува во образложението, во беден обид да добие некаков легитимитет на закон што е длабоко контроверзен.

Добро, да не должам сега за предлагачите. Имаме формален предлог да завршиме тука.

Сега, малку како куриозитет за еден детаљ во Законот што ја покажува волјата и намерата на предлагачите. Имено, надлежноста на Комисијата за утврдување на фактите. Позицијата на комисијата е сега засилена целосно. Меѓутоа, наместо да биде понезависна, комисијата ја прават целосно дијаболична. Замислете комисијата, според новиот закон, веќе не ги дефинира или не ги верификува фактите, колку и да е спорно што се тоа факти и дали имаме веродостојни архиви, итн. Значи, верификување на фактите беше нејзина должност. Но не и сега со новиот закон, сега таа треба да истражува и да анализира.

Каде се стапцата и подлоста? Знаете што значи истражување? Истражувањето во науката значи да појдете од фактите, но нужно не мора да застанете зад нив. Истражувањето нужно подразбира департација, само поаѓање од фактите и одење понатаму во конструкција на тези, хипотези, предвидувања со еден збор – КОНСТРУКЦИИ. Тие можат да бидат засновани на фактите помалку или повеќе, но не и нужно. Прво, за да истражува комисијата, треба да има капацитет. Значи, да има образование. Сега, Комисијата од тој аспект не е квалификувана. Но второ, истражувањето е дадено всушност со намера таа да конструира. Она што го направија во еден случај претходно, кога без досие на соработник (што го бара Законот) конструираа соработник. Е сега, тоа ќе можат да го прават „легално“ колку сакаат и за кого сакаат.

Значи целиов процес е не само воден со лоша волја (мала фидес, како што викаат правниците), туку има и дијаболична димензија. И тука ќе застанам. Благодарам.

МИРЈАНА НАЈЧЕВСКА

Можеме да продолжиме со вториот сегмент од расправата. Овој ми е мене омилен бидејќи станува збор за сето она што е поврзано со правото, со судството, со односот меѓу работењето на Комисијата и воопшто имплементацијата и примената на Законот, со она што би требало да претставува имплементација на други закони поврзани со судската постапка и со кривично-правното гонење.

Многу често кога зборуваме за овој закон, забораваме дека всушност станува збор за многу специфична легислатива, легислатива што е во одредени аспекти контрадикторна на правото, односно што има, пред сè, политичка димензија, а не и правна. Токму поради постоењето на таа политичка димензија на легислативата, таа мора да биде многу јасно оправдана, многу јасно временски детерминирана и да предизвика најмала можна штета врз слободите и врз правата на граѓаните при својата примена.

Она што е најверојатно многу важно да се стави на маса за разговор е односот меѓу примената на овој закон и принципите на правичното судење. Меѓународните документи се многу јасни, а особено Европската конвенција за човековите права. И во Меѓународниот пакт за граѓанските и за политичките права се наведени некои минимум права што ги имаат луѓето кога треба да се утврдува нивната вина. Овие минимум права се ставени на ниво на основни права, права што не смеат да бидат на никаков начин ограничени ако сакаме да зборуваме за едно демократско општество.

И тука доаѓаме до тој еден многу специфичен однос што треба да го разгледаме. Дали не претставува всушност овој Закон, поставен на ваков начин и со процедурите што ги нуди, исчекорување и спротивност на она што претставува основни права поврзани со правичното судење? Односно, она што беше спомнато пред малку, а тоа е континуирано, повторно и повторно повредување на човековите права, па дури и поголемо повредување од она што се третира со самиот тој закон.

Значи она што нè интересира нас е следново: кои се елементите што ги нуди Законот за да може да се ограничи можното повредување на луѓето? Кои се тие елементи што им даваат можност на луѓето, и покрај тоа што станува збор за многу политички закон, да ги заштитат своите права во рамките на една регуларна судска процедура?

Имаме тројца воведничари што ќе зборуваат за оваа проблематика. Прва би ја поканила Неда Корунувска,

претседател на здружението „Реактор – истражување на акција“, која ќе ни даде и некои елементи поврзани со меѓународниот аспект на односот меѓу ваквата легислатива и принципот на правичност на судењето. Повелете.

НЕДА КОРУНОВСКА

Претседател на здружението „Реактор - истражување во акција“

Благодарам, професорке. Дobar ден на сите. Ми претставува особено задоволство можноста да ги истакнам меѓународните стандарди во оваа област, пред сè, стандардите на Советот на Европа при донесувањето вакви закони што треба да се однесуваат на минатото, односно кои треба да помогнат во справувањето со минатото во транзициските демократии. Република Македонија многу доцна им се придружи на земјите што усвоија закон за лустрација. И тука прво сакам да потсетам на препораката на Советот на Европа: сите мерки што ќе се однесуваат на лустрацијата, а кои ќе произлегуваат од процесите на лустрација, треба да завршат заклучно со 1999 година. Зошто е тоа важно? Бидејќи се претпоставува, односно се зема предвид, можноста граѓаните да го сменат своето однесување и да ги препознаат демократските принципи, па како такви да дејствуваат коригирано во новото демократско општество.

Меѓутоа, ова е само една од низата препораки што ги усвоил Советот на Европа и кои Република Македонија ги прифатила како стандарди што ќе ги почитува во евентуални процеси на лустрација, а кои денес во Македонија не се почитуваат. Ниту со првиот закон што беше донесен, а уште помалку со сегашната предлог-верзија.

Судот во Стразбур веќе има разрешено низа случаи во кои утврдува повреда, особено на правото на приватност, во случаи против други земји што први почнаа со лустрација (Чешка, Литванија, Бугарија, Унгарија). Тие случаи можат да ни служат како репери за да не ги правиме истите грешки и за да не бидеме ние потоа предмет на оценување во Судот во Стразбур.

Сега сакам да се осврнам на принципите на Советот на Европа што треба да бидат вградени во таканаречените лустрациски закони. Клучно е да се обезбеди соодветен баланс меѓу задоволувањето на правичноста и почитувањето на човековите права. Така, и во самата Резолуција и во понатамошните извештаи на комесарот за заштита на човекови права

при Советот на Европа, се истакнува дека процесите на лустрација не смеат да бидат одмазда, туку треба да бидат процеси што ќе овозможуваат соочување со минатото. Зошто се истакнува дека не треба да служат за одмазда? Првите искуства покажаа дека во многу земји ваквите процеси, бидејќи не беа добро структурирани, не ги гарантираа основните човекови права и минималните стандарди за фер-постапка. Практично, се претворија во одмазда и во политички реваншизам. Значи, и самиот комисионер укажува на тоа, особено во случајот со Полска, меѓутоа и во други случаи. Значи, лустрацијата не смее да се користи за казна и за одмазда. Затоа, мора да се однесува само на кривични дела во согласност со меѓународните стандардите, а вината мора да се докажува во постапки што ги задоволуваат стандардите за правата на обвинетиот во кривична постапка. Што значи тоа? Тоа значи дека докажете што се користат во ваквите постапки и нивото на заштита на обвинетиот се многу повисоки отколку во граѓанска постапка или во управна постапка. Тоа значи дека кога ќе имаме ние едно независно тело како Комисијата, при нејзиното одлучување таа треба да ги има предвидовие принципи на докажување на вината и така да носи решенија. Понатаму, обвинетиот треба да има можност да ја докажува својата невиност, односно неговата вина треба да биде докажувана во рамките на судовите, кои ќе работат по принципите на кривичните судови, а не во рамките на административните или на граѓанските постапки, бидејќи нивото на докажување што се бара во кривичната постапка е многу повисоко отколку во останатите постапки, а тоа е многу важно за да не биде некој обвинет бесправно. Значи мора да имаме највисоко ниво на заштита на човековите права во овие постапки.

Второ многу значајно нешто е кои докази треба и може да се земаат предвид. Советот на Европа, кога ги донесува овие принципи, ги има предвид законите што се веќе усвоени (Чешка во 1991, Литванија во 1991, Бугарија во 1992, Унгарија во 1994, Албанија во 1995, Германија итн.), а во самиот материјал на Советот на Европа веќе има коментари на тие законодавства, како и препораки во однос на тоа каде треба да бидат изменети овие закони за да бидат во согласност со европските стандарди. Така, ќе видиме препораки со кои веднаш се проблематизираат самите постапки таму каде што има сомнеж за вистинитоста на доказите, за вистинитоста на досиејата од тајните служби. Бидејќи, ако имате можност да собирате лажни докази, под закана итн., се поставува прашањето каква е валидноста на тие докази и дали може тие да се сметаат за валидни и за вистинити во рамките на една постапка за лустрација.

Понатаму, на кого може да се однесува законот за лустрација? Значи прво, не смее да се однесува на избрани позиции, односно на оние позиции за кои ќе гласаат граѓаните, бидејќи секој има право да гласа за оној за кој мисли дека треба да гласа, освен ако не сака тој што се номинира да има таков услов, доброволно да биде лустриран. Значи, се остава на желбата на тој што се номинира и што се кандидира за определена избрана функција да бара ваков услов или не. Меѓутоа, не може ова да се наметнува со закон. Она што е важно е дека правото на избор лежи во граѓаните.

Понатаму што е многу важно е дека законот за лустрација не се однесува дури ни на сите јавни функции. Треба да се однесува – и тоа е потенцирано – само на оние функции што се задолжени да ги чуваат, односно да ги почитуваат човековите права во една демократска држава, или кои можат да ги нарушуваат човековите права. Значи, тоа се службите за внатрешни работи, потоа службите на прогонот, судството, обвинителството, итн. Дури и во рамките на администрацијата, може да ги опфаќа исклучиво оние функции што би можеле во едно демократско општество сериозно да ги нарушуваат или пак да не ги штитат човекови права. Во никој случај ваквите закони не треба да се однесуваат на целата јавна администрација. Понатаму, се упатува на тоа законот да не се однесува на приватни или на полуприватни установи, организации, итн. Зошто е таквата препораката? И самиот г-дин Хамурабит во неколку наврати, особено во случајот со Полска, истакнува дека приватните лица немаат можност да ги загрозуваат или да ги повредуваат човековите права од позициите што ги имаат во приватните организации, во јавните организации, итн., и бидејќи не се дел од структурите на прогонот и на заштитата, судски, обвинителски, итн., не постои целисходност и оправданост ваквите лица да бидат предмет на процеси на лустрација.

Понатаму, еден од принципите е неможноста законите за лустрација да се однесуваат на соработници или на лица што учествувале во такви активности, а кои во времето биле малолетни, односно биле под 18-годишна возраст. Значи, процесите на лустрација мора да се однесуваат на лица што биле полнолетни во моментот на учество во тие повреди на човекови права, при што се претпоставува дека знаеле во што учествуваат.

Исто така, важен за Република Македонија е и принципот што го определува опсегот на самиот закон. Значи, самиот коментар се однесува на определени закони, на пример, законот на Чешка, кој се пролонгираше и по 1989 година. Советот на Европа и во други препораки укажуваат дека законите за

лустрација може да се однесуваат само до падот на комунистичките тоталитарни режими. Значи, до 1989 година, или во нашиот случај до 1991. Сите кршења на човековите права по таа година може да бидат гонети и казнети во согласност со кривичните законодавства на соодветните земји. Значи, законите за лустрација никако не може да се однесуваат на периодот по независноста. Тоа е исто така еден важен принцип што не се почитува во Република Македонија.

Дополнително, сакам да го потенцирам и принципот што се однесува на целта на ваквите закони. Значи законите за лустрација имаат за цел да го прочистат режимот од директно учество на оние што наредувале кршење на човекови права и кои учествувале директно во нив. Односно, се однесува повеќе на луѓето што биле вработени на високи позиции во тајните служби. Овие процеси треба да се однесуваат на нив. Не се однесуваат на соработниците со кои соработувале тие, бидејќи соработниците во едно демократско општество не можат да вршат нарушувања на човековите права. Тие можат сега да соработуваат со демократските институции. Меѓутоа, вината не е на нив особено бидејќи не се знае какво било нивното соработништво, дали било доброволно или било под закана, итн. И ако не може да се докаже активна соработка, треба да се докаже дека тие директно кршеле човекови права. Самите. Не информациите што можеби ги дале и кои потоа биле или не биле искористени, итн. Значи, за активните соработници има уште едно повисоко ниво на стандарди што се очекуваат, и тоа: тие да биле активни соработници, директно да кршеле човекови права и да знаеле дека со таквите активности кршат човекови права. Ова е исто така еден од стандардите што мора да се почитуваат.

Еден од принципите се однесува на жртвите, нешто што беше веќе дискутирано. Законите за лустрација мора да содржат одредби што ќе гарантираат оштета на жртвите на активностите на тајните служби. Значи, се бара со законите за лустрација особено да се внимава на правата на жртвите, и се бара воведување соодветен, дури и паричен надомест за сите жртви од работата на тајните служби.

На крај, сакам да потенцирам уште неколку работи. Од самата практика на Судот во Стразбур, мислам дека е најважен за нас случајот на Турек против Словачка, кој ги утврдува основните принципи што мора да бидат задржани и почитувани од страна на државите што ќе решат да се справуваат со минатото со закони за лустрација. И тука има неколку повреди. Прво, дека мора докажувањето да оди во согласност

со стандардите за кривична постапка и дека самата жртва мора да има право на увид во досиејата што ги водат тајните служби, значи целосен пристап до тие досиеја. Второ, гаранција на валидноста на таквите документи. Можност да се доставуваат други докази од страна на обвинетите. И најважно од сè, пресумпцијата на невиност. Значи, пресумпцијата на невиност и заштитата на репутацијата на соработниците, односно на оние што се обвинети за директно кршење на човековите права, мора да биде задржана до крај, до правосилноста на пресудата на судот. И многу значајно е тоа што мора да биде индивидуализиран актот, да се докаже дека тоа лице директно кршело човекови права, кои права ги кршело и чии права биле кршени. И заедно со пресудата да се обесштетат и лицата што ќе бидат идентификувани како жртви од актот на тоа лице.

Значи, повторно ќе кажам, во многу наврати дури и се ослободуваат од вина оние што биле вработени во тајните служби бидејќи не давале наредби, итн. Најмногу се однесува на оние што го смислувале целиот тој процес, кои давале наредби и кои се директно одговорни за кршење на човековите права.

Понатаму, мислам дека е исто значајно тоа што ни една казна не може да трае повеќе од 5 години. Значи, и тој дел е проблематичен во нашиот закон. Дури и кога ќе има докажана вина, тоа отстранување од такви функции не може да трае повеќе од 5 години. А никако не може да се однесува на приватни организации.

Јас мислам дека тука ќе го заокружам своето излагање, па ако има некакви дилеми, ќе се јавам и понатаму, особено околу овие минимум стандарди. Морам да нагласам дека најсличен пример со нашиов закон има во Полска во 2007 година, каде што предметот и опфатот на законот се прошируваат на многу други организации како новинари, итн. И комесарот за човекови права и Венецијанската комисија веќе имаат заземено став дека тоа не е во согласност со европските стандарди и дека директно ја крши Конвенцијата за заштита на човековите права. Мислам дека како заклучок од оваа конференција треба уште еднаш да се бара мислење од Венецијанската комисија за нашиов закон, за да се превенира она што би дошло како последица од неговата примена и што го имаме веќе како последица.

Ви благодарам.

МИРЈАНА НАЈЧЕВСКА

Фала многу. Значи ова дојде како многу добар вовед во темата за која сакаме да разговараме. И јас многу често бев против донесувањето на овој закон поради тоа што сметав дека се донесува многу доцна. Меѓутоа никогаш не сум го спомнала овој позитивен аспект на доцното донесување на овој закон, тоа дека кога донесуваш подоцна една ваква регулатива, можеш да учиш од искуствата на другите, и позитивните и негативните. Советот на Европа учел од тие искуства. Значи во моментот кога почнале да се донесуваат вакви закони, дефинитивно бил поважен тој политички мотив на ограднување на новите демократии и нивна заштитата од сите оние што можат на овој или на оној начин да ги загрозат. Меѓутоа, постепено дури и овие политички акти требало да добијат правна димензија. И токму овие препораки што доаѓаат од година во година од Советот на Европа, всушност се однесуваат на внесување на правните параметри во една многу неправна материја. И она што дефинитивно произлегува од ова што го слушнавме е дека во нашиот закон има казни што се соодветни на кривично-правните казни, меѓутоа нема процедура што е соодветна на кривично-правната процедура. И всушност, тука доаѓаме до онаа тенка линија на повреда на човековите права. Фала многу.

СТОЈАН АНДОВ

Поранешен пратеник и претседател на Законот за определување дојолнителни услов за вршење јавна функција

Благодарам. Благодарам и на организаторот што ме покани на оваа тема. Ова е важна тема сега кај нас. Особено е наметната како актуелна и со предлогот што е во постапка во Собранието, или кој им е барем испратен на пратеничките групи.

Јас пишував и сега, пред една недела, за тоа зошто сум го предложил Законот и зошто е таков првиот закон; и овде нема да го повторувам тоа.

Сакам да се задржам на актуелноста на ова прашање, односно на актуелната страна на аспектот што е многу значаен, а тоа е непочитување на Уставниот суд и на неговите одлуки.

За мене и од политичка и од правна страна се најважни прашањата дали можеме да градиме правен поредок, која е таа хиерархија во градењето правен поредок и

како се гради таа. Ако го можеме тоа, ние ќе градиме добри закони и лоши закони, со тоа што лошите закони ќе бидат исправани и поправани, ќе се бара усогласување, итн.

Општата дискусија околу праведноста на ваквите закони ќе трае и по тоа, и досега траела. Меѓутоа, ние мора да се држиме до тоа што ја дефинира легитимноста на еден закон и на неговите решенија. Затоа мислам дека тоа што го кажа господинот Фрчковски е многу важно. Не смееме да легализираме постапка на рунирање на правниот поредок, тоа не смее да ни се случи. Во тој контекст сакам само нешто да ви кажам околу моето искуство со Уставниот суд со овој закон. Првата верзија на овој закон ја предложив јас, и таа беше усвоена со консензус. Сите политички опции присутни во Парламентот го поддржаа законот во двете читања. За мене тоа беше многу важен аргумент. Важен аргумент за врската меѓу политичката страна на законот и правната страна на законот е тоа промените во него и понатаму да се постигнуваат со консензус на политичките фактори. Сите да носат одговорност и сите да имаат чувство дека оствариле една правдина со законот што го носат.

Е сега, на што друго обрнавме внимание. Тоа беше мој политички став, и тоа се усвои, така беше тоа. Ние многу обрнавме внимание на една околност околу опфатот, временскиот опфат. Временскиот опфат како што го предложив јас во Законот, беше од 1944 до 1991 година. Меѓутоа не можев да постигнам консензус со пратеничките групи во однос на тој предлог. Опозицијата бараше стриктно тој да трае до денот на донесувањето на Законот, до неговото стапување во сила. Тогаш Владата не беше за тоа, па даде еден компромисен предлог, да биде до 2000 година. Мислам дека беше јули кога беше донесен Законот за постапувањето со досиејата водени за лица следени од тајните служби. Јас, откако го добив писмено од Владата, разговарав со претставниците на опозициските партии. Тие го одбија тој предлог и инсистираа на ова. И тоа беше клучно, да постигнеме согласност. Ние постигнавме согласност така што јас прифатив да се донесе тоа во Законот, а истото го прифати и тогашното мнозинство. Тоа е околу временскиот опфат.

Како го утврдиме опсегот ние? Повторно некои идеи беа мои. Јас тргнав од нашата уставна поставеност. Ние со Уставот животот во Македонија општо го поделивме на јавна сфера и на приватна сфера. Јавниот сектор сметав дека треба да подлежи на овој закон. Приватниот сектор може да подлежи само ако сака надлежниот орган во тој сектор и ако го побара

тоа од Комисијата, бидејќи тој самиот не може да добие документација од тие органи, па Комисијата да ја изведе верификацијата на фактите и да му ги испрати резултатите дали и како е. Дали ќе спроведе лустрација или не, после е негова работа, и негова работа е и дали ќе бара од Комисијата такво нешто. Тој може само да го бараат тоа. Тоа беше идејата. Мислев дека е тоа уставно начело, па не смееме да го нарушиме со тоа што ќе ги изедначиме и ќе ги помешаме приватниот и јавниот сектор.

Е сега, таков каков што беше, Собранието го донесе Законот мислам на 23 јануари 2008 година. Веднаш беше изложен на силни приговори. Имаше и предлози за укинување на Законот. Имаше предлози да се укинат цели глави, и уште што ли не, имаше премногу предлози. По постапката во Уставниот суд, тој донесе одлука и даде образложение. Во образложението на одлуката и во одлуката стои дека овој закон е многу важен и дека претставува важно дополнување на правниот поредок на нашата земја. Затоа мислам дека е потребно, кога се организираат вакви расправи, да се подели и одлуката на Уставниот суд заедно со образложението. Затоа што слушам тука дека се повторуваат тие барања и тие предлози. Тоа е исто така непочитување на Уставниот суд и на неговите одлуки. Ја немаме тука одлуката, но треба да ја имаме. Треба да се изгради став околу тоа и треба да се почитува Уставниот суд.

Сега, да се навратам овде, овој предлогот што е даден во постапка, прво прави мешање на приватниот и на јавниот сектор и речиси ги изедначува. Иако има некоја разлика, тука таа арбитражно се остава да се утврдува од случај до случај, што е многу опасно. И тоа може да прерасне во посебен избор за кој да се лустрира, а кој да не се лустрира. Меѓутоа самата постапка на мешање на тие два сектора е недопустлива. Тоа е спротивно на основното уставно начело на поделеност на тие две сфери и спротивно на ставот на Уставниот суд. Уставниот суд тоа го искажа со укинување на опфатот што го наведовме ние таму, да може да има лустрација надвор од јавните институции, и покрај тоа што ние го формулиравме ова како можност, а не како обврска. А како можност го наведовме во случаи ако органот на управување на таа институција од приватниот сектор бара од комисијата да се вклучи во лустрација, бидејќи тој орган не може да бара документи од службите што треба да обезбедат документи. Па затоа сметавме дека Комисијата ќе работи само ако го побара тоа од неа надлежниот орган, односно органот на управување на таа институција, на пример Академијата на науките, Православната црква, невладината организација, итн. Уставниот суд ја укина

таа одредба од нашиот Закон, иако беше формулирана многу внимателно. Затоа, според моето мислење, секое ново излегување од ставот на Уставниот суд е против одлуката на Уставниот суд, како што е против неа и ова што се продолжува сега рокот. Јас имав на увид и една студија изработена тука на Балканот, под спонзорство на Европската унија, фонд од Германија и на USAID, во која се препорачува лустрацијата да се спроведува и по формалното паѓање на комунизмот, барем до донесување на закон за слободен пристап до информации. Спроведувањето на лустрацијата се препорачува дури и до донесувањето на законот за лустрација. Меѓутоа тоа е препорака од една студија. Не е од Советот на Европа, кој пак препорачува тие работи да се расправаат. Има многу работи таму што треба да се прочитаат. И тогаш стручни луѓе ги прочитаа и ми помогнаа таа работа да биде во согласност со сите тие документи.

Околу рокот... Уставниот суд е сосема јасен без оглед дали ми се допаѓа тоа мене или не. И јас морам да го прифатам, а и секој мора да го прифати тоа. Ако почнеме сите ние јавни дејци да прифаќаме или да не прифаќаме кој како сака, тогаш ќе завладее анархија. Нема да се почитува ни една судска одлука, а највисоката судска одлука е таа на Уставниот суд. И на тоа треба да се внимава многу оти тоа носи многу опасни можности. Тука е многу опасно. Да речеме дека пратениците од ВМРО-ДПМНЕ сега можат да го предложат овој закон и така како што го предложиле. Пратениците можат сè да предложат, според Уставот тие се овластени предлагачи. Меѓутоа, високи државни функционери не смеат априори да поддржуваат решенија што се спротивни на уставните одредби и на одлуките на Уставниот суд. Тоа е суштината.

Е сега, дали има во едниот и во другиот случај правична постапка, итн. Јас оставам тоа да го оцени Уставниот суд. Уставниот суд не даде никаква забелешка околу правичноста.

Прочитајте ги сите тие работи и ќе видите што вели Уставниот суд за Законот. Тој го потврдува Законот. Има само три-четири забелешки. Ги укинува одредбите околу рокот и околу објавувањето, за кое ние бевме многу внимателни. Кога може да се објави името е многу внимателно формулирано. И тоа не го прифати Уставниот суд. И третото, околу опфатот. Тоа се трите прашања. И затоа, ако ги насочиме нашите расправи понатаму, да речеме, кон усогласување со одлуките на Уставниот суд што се на сила, тие ќе бидат многу плодотворни, а ние ќе дадеме посилен пораки што да се прави и како да се прави понатаму, отколку општо теориски секој да си го изложува

својот став во врска со лустрацијата. На овој начин, оспорувајќи ги одлуките на Уставниот суд и ставовите на Уставниот суд, делумно му давам право и на другиот да ги оспорува.

Благодарам.

МИРЈАНА НАЈЧЕВСКА

Благодарам многу. Дефинитивно тука беше посочен еден од клучните моменти, а тоа е непочитувањето на судските одлуки. Мислам дека и Жарко го спомна тоа во своето излагање. Тој дури и предложи дека можеме и активно да влеземе во сето она што претставува кривично гонење на оние што не ги почитуваат судските одлуки, во случајов одлуката на Уставниот суд. Многу е интересно дека можеби кај нас некогаш се мешаат расправите и препораките. Изгледа кај нас имаше премалку расправи преку кои ќе можеше да се утврдат некои од елементите што беа спомнати, а воопшто не се зборуваше за препораките што треба да се применат многу посериозно и постриктно. И многу е важно ова што беше спомнато од господинот Андов, а тоа е рокот. Рокот, кој го спомнува и Уставниот суд и на кој во неколку наврати овдека му се посвети внимание, е поврзан всушност со важењето на определени закони, односно со важењето на определен правен поредок што може или не може да се примени. Значи, ако го ограничине рокот на датумот на промена на системот, кога почнале да се донесуваат други правни правила според кои ќе се игра, во тој случај немаме проблем со односот меѓу политичката и правната димензија на Законот. Ако се помести рокот и ако важи Законот и во време кога се воспоставени друг правен поредок и важечки закони што може да се применат врз луѓето што се субјекти на истрагата на оваа Комисија, во тој случај се појавува мешањето на правното и на политичкото. И всушност, со тоа што повторно, одново и одново го потенцира рокот, Уставниот суд всушност застанува на стојалиштето дека не смее да се занемари примената на актуелниот правен поредок врз случаи од периодот по промената на политичкиот систем, така што јас би одела многу внимателно со тоа што и како донел Уставниот суд како негова пресуда.

И сега го имаме последниот воведничар, господинот Чедомир Дамјановски, член на Комисијата за верификација на фактите. Јас би го замолила, ако сака, да посвети посебно внимание на односот на работењето на Комисијата со правото на правично судење, и особено, имајќи го предвид овој нов законски

текст што го имаме пред нас, на тоа како може луѓето што ќе дојдат пред Комисијата да ги применуваат механизмите на судската постапка за да ги заштитат своите права. Повелете.

ЧЕДОМИР ДАМЈАНОВСКИ

Член на Комисијата за верификација на фактите

Прво би им се заблагодарил на организаторот за оваа покана, која ја прифатив. Меѓутоа, сега сум во дилема, бидејќи господинот Фрчковски и господинот Андов, кои ги сметам за авторитети во политиката и во правото, претходно укажаа дека е одвишна дискусијата по одделни членови на Законот ако се спорни основните параметри, односно уставноста на Законот. Така, јас сега не знам дали би имало воопшто некоја корист од мојата дискусија, затоа што таа би била дискусија во празно или пак дискусија колку само да се дискутира. Тоа е мојата дилема сега.

При прифаќањето на поканата, јас најавив дека како член на Комисијата не би се впуштал, а и не е коректно да дискутирам за политичката оправданост или за уставноста на овој закон. Поради тоа, во припремата на мојата дискусија се сконцентрирав само на одделни членови од новиот предлог-закон, кои според моето мислење би претставувале проблем од практична природа за Комисијата при нивната имплементација.

Да истакнам дека во мојата дискусија ќе ги поминувам по редослед членовите од Предлог-законот за кои мислам дека би ни ја усложниле работата нам како Комисија, односно редослед што не ја определува важноста на проблемот.

Во членот 3 точка 25 каде што се наведуваат лица и со нив поврзани лица што се здобиле со капитал од повеќе од 5% во претпријатија со општествена сопственост според ЗТПОК, спорно или нејасно според моето мислење е следново: прво, дали се тоа 5% од правата вредност на претпријатието или од неговата намалена вредност? Второ, деликатна работа за мене тука е што се вели, лица и со нив поврзани лица што се здобиле со тие 5%. Каде ќе го набавиме ние тој список на лицата што зеле повеќе од 5% од вредноста, со оглед на тоа дека Агенцијата за трансформација на капиталот веќе не постои? Јас не знам дали има некој евиденција и како би го извеле ние како комисија технички тоа. Реков дека зборувам само од техничкиот аспект, а не и од правен аспект. Трето, еве, ние и да го набавиме тој список, се јавува друг проблем затоа што се споменува дека се однесува и на лица поврзани со првите. И сега,

замислете што треба да работи Комисијата. Треба да формираме семејно стебло на секој акционер, кое треба да го сочинуваат: брачниот другар, неговите деца и неговите родители, браќа и сестри, полубраќа и полусестри, баби и дедовци и внуци, родител-старател, маќеа или очув, посинок и поќерка, снаа, зет и родители на брачниот другар. Е, јас не знам кој ќе ни го даде нам тоа семејно стебло, кој ќе ни даде информации за сите овие лица поврзани со лицето што се здобило со повеќе од 5% од вредноста на тоа претпријатие. По мене, тоа е многу тешко изводливо и дури неизводливо. Меѓутоа, тоа е едниот проблем. Четврто, во прашање се доведува и досегашниот процес. Ако е веќе лустрирано лицето што се здобило со повеќе од 5%, односно ако му е веќе верификувана изјавата по некоја основа како кандидат или како носител на функција, што правиме тогаш? Дали ќе го поништиме решението за верификација? Дали ќе има повторување на постапката, односно повторување на целиот процес? Треба ли да почнеме одново? Петтиот проблем околу овој член: ако се лицата-роднини што го сочинуваат семејното стебло можеби лица што не биле никогаш ниту функционери, ниту се сега функционери, ниту се „олигарси“, испаѓа дека треба ние сега да проверуваме некоја категорија лица што не спаѓа во овие три категории лица. Така, сега се појавува и нова категорија лица. Ако се прифати ова вака и ако се донесе вака, тогаш зошто воопшто ги набројува законодавецот таксативно органите што треба да се лустрираат? Ајде да ја лустрираме цела нација по азбучен ред и да ја завршиме работата. Барем да нема никакви полемики и дилеми дека овој треба, а овој не треба да биде проверуван. Овој предлог нè наведува на тоа.

Во членот 4 од новиот предлог-закон, се појавува една нова категорија на соработници, односно „оперативна врска“. Еве зошто се појавува проблемот тука. Јас не сум за тоа оперативната врска да не биде лустрирана. Треба да биде, во ред. Меѓутоа, во досегашната работа на Комисијата, јас како член на Комисијата имам увид и тоа го тврдам, ние сме верификувале изјави на лица што биле наведени во извештаите на инспекторите како оперативни врски. И со право сме им ги верификувале, затоа што според досегашниот закон што е сè уште во сила, беше утврдено да не се верификуваат изјави на соработници; па со оглед на тоа, на оперативната врска како пониско ниво на соработка, Комисијата законски им ги верификуваше изјавите. Е сега, ако стане ова за оперативната врска законско решение, тогаш треба да го повториме целиот процес и за овие што сме ги лустрирале, затоа што би биле во нееднаква положба „оперативните

врски“ што ќе ги проверуваме од денес натаму со тие што сме ги лустрирале досега. Тоа би значело дека треба да го вратиме процесот назад.

Друго нешто што создава проблеми според моето мислење е членот 18, став 4. Ќе морам да прочитам еден ред од Предлог-законот, кој вели (цитирам): „Под соработка во смисла на овој закон се смета свесна тајна организирана и континуирана соработка и активност утврдена со документ со органите на државната безбедност“ (завршен цитат). Е, тука е според моето мислење битниот елемент, односно основата според која треба да почнеме постапка за утврдување на видот соработка. Јас би барал, односно би му предложил на предлагачот на законот во овој дел „утврдено со документ“, зборот „документ“ да биде попрецизно утврден и напишан во Законот. Односно, според моето мислење сега, прав документ што може да претставува основа за соработничтво е регистрација за соработник од страна на органот, односно дали има органот соработничко досие за тоа лице. Кога ќе најде Комисијата соработничко досие, односно регистрација за соработник, следува постручната работа на Комисијата, а тоа е да видиме дали била таа соработка од идеолошко-политичка природа или била соработка од безбедносна или од економска причина, или соработка за странци, итн. Тогаш би немало надгласување во Комисијата, односно не би можело каков било документ да биде основа да се тврди дека е некој соработник. Така, во Комисијата не би имало различни толкувања, разногласие, итн. Значи, на ова укажувам заради полесно, поедноставно и поправично донесување на одлуките на Комисијата.

И сега уште една група членови од Законот, односно членовите 27, 28 и 29, во кои се утврдува обврската на Комисијата на својата вебстраница да ги објави своето решение, роковите за донесување на тоа решение, како и неговата правна сила. Прво, јас сум за транспарентност на работата на Комисијата во секој случај. Меѓутоа, објавувањето на нашата вебстраница на решенија што се донесени само од Комисијата и кои не се конечни, за мене претставува проблем, и тоа од правна гледна точка. Можеби би било прифатливо да се објави решение што не е сè уште правосилно само ако лицето за кое сме донесле решение дека е соработник, јавно и преку медиуми го оспорува решението на Комисијата и неговата законитост. Значи, кога би се идентификувал прво самиот дека е тој тоа лице, дека за него се работи и дека Комисијата не работи во согласност со Законот, тогаш Комисијата да може да ги објави името и личните податоци, како и документите врз основа на кои е донесено таквото решение. Или, објавување само ако е Комисијата

нападната или повикана од лицето за кое се однесува решението. Да се објавуваат документи што не се конечни, односно правосилни, јас сè уште мислам дека не е коректно и дека не е правно издржано, со оглед на тоа што треба да се почитува пресумпцијата на невиност.

Втор проблем се предвидените рокови. Апсолутно е неостварливо веднаш, а најдоцна следниот ден од денот на добивањето на податоците од органите, да бидат доставени резултатите од проверката на лицата (член 27 став 1).

Замислете локални избори, минимум 10 000 кандидати да се проверат, па уште како што се предлага во членот 14 во првата алинеја, Комисијата (цитирам) „собира, истражува, анализира и оценува документи“. Значи, Комисијата да собере, да истражи, да анализира и да оцени документи за најмалку 10 000 лица, да ги достави до ДИК, и сето ова да го стори за 24 часа. Кој е тој што ја испланирал оваа невозможна мисија?

Трет проблем, кој е фрапантен за мене како правник, е тоа што решението на Комисијата добива правна сила на конечно решение. Имено, врз основа на решение на Комисијата што нема судска разврска, апсолутно е неприфатливо да се симнуваат (да се бришат) од кандидатска листа кандидати за претседател на држава, пратеници и советници, кандидати за носители на јавна функција или за вршење на јавни овластувања. Исто така, разрешувањето на носителите на функции врз основа на вакво решение е неприфатливо, односно правно неиздржливо.

Ако остане ова така како што е предложено, тогаш овој предлог-закон би бил антипод на процесот на лустрацијата. Имено, лустрацијата е предвидена како процес на прочистување на органите и на институциите од лица што кршеле човекови права. Зарем со вакви предлози односно решенија не се кршат човекови права, правата за одбрана?

Со овие решенија ќе настане законско масовно кршење на човековите права од страна на ДИК, Собранието на РМ, Владата на РМ како и од сите органи наведени во членот 3 од Предлог-законот за определување на условот за ограничување за вршење јавна функција, пристапот до документи и објавувањето на соработката со органите на државната безбедност.

За да ја оствари процесот на лустрацијата својата цел така како што се препорачува во резолуциите на Советот на Европа и на Европскиот парламент, законодавецот мора да внимава и да донесе закон што е во согласност со Уставот на РМ, со законите и со ратификуваните меѓународни договори. Благодарам.

МИРЈАНА НАЈЧЕВСКА

Благодарам многу. Овде беа загатнати неколку работи, а се иницираа и некои други што можеме да ги разгледаме. Многу е интересно тоа посочување на точката 25 од членот 3. И тука се поставува дефинитивно прашањето, и покрај тоа што вие не го поставивте, зошто не се бараат сите роднински врски, да речеме, за судија на Врховниот суд. Или зошто не се бараат роднинските врски за претседателот на државата? Зошто се бараат роднинските врски само за една категорија луѓе. Дали можат овие олигарсиве повеќе да ѝ наштетат на демократијата отколку, да речеме, раководни лица со посебни должности и овластувања? И да не зборувам за пропустот дека ги нема и „швалерот и швалерката“.

Потоа, многу е интересна оваа потреба што се навести за повторно преиспитување процедури што се веќе завршени пред Комисијата, а и проблемот на објавување на решението. Мислам дека кај проблемот на објавување на решенијата има еден многу интересен елемент. Тука беше спомнат членот 28. Меѓутоа, многу е интересна точката 2 во која се вели: „Личните податоци на лицата соработници со органите на државната безбедност не претставуваат лични податоци“. Во смисла на Законот за заштитата на личните податоци, тука дефинитивно имаме не дискриминација, туку апсурд. И членот 32 е многу силно поврзан со темата за која разговараме, а тоа е правната димензија на еден политички акт. Како што се вели во точката 1, надлежниот суд во рок од 5 дена поведува постапка, која е итна и во која одлучува по барањето за утврдување на несоработка со органите на државната безбедност. И овде го имаме префрлањето на товарот на докажување без никаде да биде спомнато дека е направено такво префрлање. Вакво префрлување на товарот на докажувањето е направено само во Законот за спречувањето и за заштитата од дискриминација. И таму е одделно образложено, а поставени се и посебни заштитни елементи за да не дојде на никаков начин до злоупотреба на ова префрлување, односно до прекинување на правилото за пресумпција на невиност. Значи, може од повеќе аспекти, и генерално и конкретно, член по член, одредба по одредба, да се мери овој проблем на сооднос меѓу политичката и правната димензија, како и навлегувањето всушност во судскиот систем, што ни се случува со овој закон.

Со ова завршивме со воведните излагања. Повелете за дискусија.

ГОРАН СОФЕСКИ

Ќе продолжам каде што застанав при последната моја дискусија. Значи, кога се соочувате со човек што има потреба да го контролира целото општество и да ви ги пишува од другата страна сите граѓани на оваа република, тоа се два милиона, тогаш ќе се расправате и со закон за лустрација и ќе се расправате со претходно „национален безбедносен авторитет“. А кога ќе ви падне системот со Законот за класифицираните информации, тогаш ќе измислувате вакви системи. Господинот Дамјановски со својата дискусија ме потсети дека предлагачот умешно сака да искомбинира „барање за сертификат за работа со класифицирани информации“ со досие на соработник. И сега, дали ќе проверувате или нема да проверувате, дали сте „злоупотребени“ како Комисија, јас не знам како ќе биде. Но, убеден сум дека ќе ви доставуваат и такви „фингирани“ досиеја, што произлегува од можноста дадена во Предлог-законот, а и самиот ја изнесовте како искуство. Таа можност е токму во случајот кога „трето лице има право да ѝ достави на Комисијата податоци за соработник“.

Вториот момент за кој се создаваат дилеми, а кој се спомена од дискутантите и за кој немам материјални доказ дека е така, е прашањето: зошто рокот за важноста на Законот да биде септември 2006 година. Па тогаш се донесе Измена на Законот за одбраната, со што обврската за задолжително служење на воениот рок прекина во Република Македонија. Од тогаш служењето воен рок премина во „доброволно служење воен рок“. Граѓаните на Република Македонија од машки пол од 17 до 27 години задолжително служеа воен рок, до наведениот датум. Знаете ли колку „војници-соработници“ имаат органите за безбедност до тој датум? Јас не знам. Тоа е маса на податоци каде што војници се регистрирани како соработници на органите за безбедност. Тие досиеја се во согласност со прописите што си важат во војската и во тој сектор на безбедноста и на разузнавањето. Немој да се изненадувате. Соработник на воената служба за безбедност и разузнавање сигурно не е само оној што е роден по 2006 година. Јас ја имав таа можност, во прописот ми пропишува, да создавам „соработници“. Како ќе проверите вие? А во согласност со нормата на Предлог-законов, како „трето лице“ може ви го доставам, досието на кој сакам „соработник“ што служел воен рок во ЈНА или во АРМ. Значи, сите граѓани, освен оние од женски пол, кои немаа законска обврска да служат воен рок, се потенцијални „соработници“. Ова е феномен што не смее да се

исклучи како опција. Човекот што го пишува ова има две магистерски дипломи добиени (купени) за три месеци. Јас го препознавам, а ме препознава и тој мене. Тој треба да се лустрира. Сериозно, по овие вакви предлози, тој треба да се лустрира. Му пропадна системот со класифицирани податоци. Му го рушеа системот неколку пати во Собранието, не успеа да го наметне. Му пропадна филозофијата: „Немате сертификат за работа со класифицирани информации и затоа не можете ова да го работите“. И кај вас во Комисија се обиде да ја наметне „анксиозноста“ дека се работи нешто во спротивност на Законот. И кога виде дека му пропадна тој систем, сега го наметна ова. Го спушти нивото на информатор. Па, секој војник што ќе дојде кај органот на безбедноста беше заведен за информатор. Секој војник можеше да биде оперативна врска или мораше да биде оперативна врска, посебно од тие „политички мотиви“. Ова е случај во АРМ, а како било во ЈНА и дали имало разлика, останува да се претпоставува. Ви благодарам.

МИРЈАНА НАЈЧЕВСКА

Фала многу. Убаво би било да се задржиме на она што претставува сооднос помеѓу политичкото и правното. Односно, како луѓето што ќе станат субјекти на истрага од страна на оваа Комисија можат и имаат можност да ги заштитат своите права.

Повелете, Стамен Филипов, па Нада Наумовска.

СТАМЕН ФИЛИПОВ

Правник во пензија

Јас сум Филипов Стамен. Инаку, да му одговорам на господинот. Во уредбата, тоа беше предвидено за баба, дедо. Меѓутоа Уставниот суд ја укина таа одредба по моја иницијатива. Во согласност со тоа, и ова не би требало да биде во Законот. Само толку.

НАДА НАУМОВСКА

Многу теми, многу прашања начнавме во овие две сесии. И не знам... по говорот и обраќањето на професорот Фрчковски, можеби сите се прашуваме колку е оправдано да зборуваме за деталите на Законот. Ве разбираам сосема во тој поглед, господине

Дамјановски, но моето прашање е насочено кон вас. Не можам да ја пропуштам оваа можност кога сте веќе тука. Во извештајот на Комисијата се наведува дека задури 4 700 лица што биле поранешни функционери, а кои не поднесле изјава, донесено е решение дека не исполнуваат услов за вршење јавна функција. Овие лица немаат право на жалба. Во контекст на сесијава ме интересира какви се можностите за фер-постапка?

МИРЈАНА НАЈЧЕВСКА

Фала многу на прашањето. Дали може и јас да се надоврзам на ова прашање, исто со нешто што е поврзано со истрагата? Имено според новиот закон, во рок од 15 дена по добивањето информации, треба да се донесат соодветните решенија. Истовремено, во Законот се вели дека треба да се спроведе истрага. И во контекстот на ова прашање, се поставува сега една малку невозможна ситуација за членовите на Комисијата или само така ни се чини?

ЧЕДОМИР ДАМЈАНОВСКИ

Не ви се чини. Тоа е така. Би било лесно за 15 дена да се донесе решение ако нема досие за човекот, па да се исчука решението и ние да го потпишеме. Меѓутоа, ако има досие од, не знам, двесте-триста страници, за самото читање ни требаат 20 дена, па после следува одлучување. Тоа не знам јас... Малку е периодот, ама за ова ќе видиме, ќе се снаоѓаме некако. Но како да донесеме решение во рок од 15 дена, на пример, кога се локални избори? Има околу 14 000 кандидати. И од тие 14 000, ќе ни се отворат, на пример, 50 досиеја, што е најминималната бројка. Па кога ќе ги прочитаеме ние тие 50 досиеја, ќе утврдиме да донесеме одлука дека е или не е соработник. Тука се работи за човечки судбини. Не можеме ние само преку ноќ Да решиме - има досие и готов е. Не е коректно. Не знам како ќе се изведе тоа. Ќе видиме и ќе пробаме. Можеби и тоа забрзување нам ни прави проблем за да правиме грешки.

Одговор за Наумовска. Ние како комисија донесовме решение за 4 700 лица што се поранешни носители на јавни функции, а кои не поднесле изјави. Во согласност со Законот, донесовме решенија дека не го исполнуваат условот за вршење јавна функција. И тоа е решение што е донесено законски. Меѓутоа, дали

може сега тоа решение да се имплементира или не и дали е тоа од важност? Претпоставувам дека тука има правници подобри и постручни од мене за да кажат дали може тоа решение воопшто да претставува пречка и дали е во важност во суштината? Затоа што Законот предвидуваше, односно уште предвидува, бидејќи е сè уште во сила, а Уставниот суд ги укинали тие поранешните... Меѓутоа, таму се предвидуваше ние да донесеме решение и во рок од три дена да го доставиме тоа решение до Собранието на Република Македонија, Владата на Република Македонија и до Државната изборна комисија. Ние уште не сме ги доставиле тие решенија. А тоа решение сме го донеле во септември. Според мене тоа решение произведува правно дејство откако ќе биде доставено до лицето односно до органот што треба да го спроведува. И не знам. Сега вие како правници и професори би ве замолил да ми одговорите, па и јас да си расчистам. Меѓутоа, има и нешто друго. Ние не сме ги доставиле решенијата до органите, а сега веќе нема потреба ни од изјава, оти тој член е веќе укинат. Значи, тоа наше решение воопшто не произвело правно дејство затоа што не сме го доставиле. Сега веќе ниту имаме право да го доставиме ниту може да произведи правно дејство. Јас мислам дека е тоа само залудно потрошено време. Тука сме погрешиле како Комисија, не сакам да барам кој што како, но како Комисија сме згрешиле што не сме го доставиле списокот до надлежните институции во рок од три дена.

Е сега тука е уште една категорија, јас сам ќе отворам темата, категорија на поранешни носители на јавни функции што поднесле изјава. Тука е направена повторно законска пречка, законска недоследност, односно процедурално неспроведување на Законот. Затоа што досега во Законот што постои во членот 3 се вели: „Ако органите со кои соработува Комисијата (се мисли на овие три безбедносни органи и на Архивот на Република Македонија) достават до Комисијата информација или известување дека го немаат тоа и тоа лице во својата евиденција, тогаш Комисијата им ги верификува изјавите. Немаме тука право на ова истражување, туку мораме во согласност со одлуките на органот да донесеме решение, односно да му ја верификуваме изјавата на тоа лице. Ние тоа не го направивме. Се држеше 4-5 месеци. Не велам дека се криеле, туку не се поставуваат ниту на седница тие предмети. А тоа се однесува на 5 300 лица за кои сме ги прашале органите, а тие ни одговориле. Од тие 5 300, за 25 кои се во евиденцијата, добро, ама овие 5 200 што остануваат, што не се во евиденцијата, не сме ги ставила на маса да им ги верификуваме изјавите, за што бевме должни. Тоа е според моето мислење

процедурално прекршување на Законот. Но за ова, потоа, ќе видиме како ќе се реши.

МИРЈАНА НАЈЧЕВСКА

Фала многу. Имаме уште двајца што побараа збор. Повелете, Владимир Милчин.

ВЛАДИМИР МИЛЧИН

И јас имам едно многу кратко прашање. Всушност ме натера на прашање овој податок дека во 1993 година постоел некаков правилник, правило или пропис, со кој практично воената служба можела да ги принуди граѓаните на Република Македонија да бидат не знаат дали информатори соработници и тајни соработници. И веднаш ми се појави прашање. Ако тоа постоело до 1993 година, ако знаеме дека досиеја биле правени од идеолошко-политички причини не знаам до која година и не знаам дали некој знае, тоа е интересно прашање. Знаам дека во 2000 година можевме да си ги видиме досиејата тие што бевме љубопитни да дознаеме дали сме биле идеолошки и политички сомнителни. Ме интересира, ако врз база на изјавите на овие четири, значително плус Архивот, врз базананивни писма дека во нивните документи некој не е заведен како соработник што ќе правиме сега? Како ќе утврдувате вие во Комисијата дали некој бил соработник или не ако овие четири институции немаат досиеја? Односно моето прашање е дали води некој денес досиеја? Дали создава некој досиеја? Дали го контролира некој тоа? Дали знае некој што влегува во тие досиеја? Врз база на што? По која процедура? Затоа што некои луѓе што знаат велат дека на времето се знаела процедурата според која некој републички секретар за внатрешни работи, односно некој републички шеф на управата или на службата за државна безбедност можел да земе некое досие во толку и толку часот на тој и тој ден, и тоа било заведено. Тоа било до некоја определена година. Потоа тој систем не функционираше. Имаме ли ние сега идеја за тоа дали има воопшто некој систем? Каде е тоа?

Затоа што се враќаме на она прашање... Ќе мора да се занимаваме, ако нè интересира правото, тогаш ќе мора да се интересираме што се случува во тие институции, трите тајни плус Архивот. И во крајна линија, што треба да направиме ние како граѓани за да спречиме Комисијата за лустрација навистина да се претвори

во нова инквизиција без оглед на личните квалитети на членовите. Таа на овој начин ќе биде доведена до состојба да биде инквизиција.

ЧЕДОМИР ДАМЈАНОВСКИ

Јас преѓеска напомав и тоа е за мене дилема, па го замолив законодавецот што ќе го носи овој Предлог-закон да го прецизира тој документ, односно тој да биде регистрацијата за соработка на тоа лице. Откако ќе детектираме ние дека е тоа лице регистрирано како соработник, може да почне проверката дали е соработката од идеолошка, политичка или од некоја друга природа. Не може ова да се прави врз извештај на некој инспектор, колку и да е тој валиден да каже дека извор за ова му е тој и тој. Тој го навел изворот на текстот како извор, а не како негов соработник или не знаам што. Можеби и јас да сум бил нечиј извор. Да сум седел некаде на неврзан разговор, да сме разговарале и тој да купувал од мене. И потоа инспекторот поради службено барање си пишува дека извор за таа дискусија за тој текст што го пишува е Чедомир Дамјановски. И сега јас испаѓам соработник на службата, а јас на неврзан разговор сум разговарал нешто без врска.

Така, мора во Законот да се прецизира кој е тој документ врз чија основа ние ќе почнеме со проверка дали се работи за идеолошко-политичка соработка или за друг тип соработка. Ви благодарам.

МИРЈАНА НАЈЧЕВСКА

Фала многу на прашањето. Дали може јас да се надоврзам на ова прашање со нешто што е поврзано со истрагата? Имено според новиот Закон, во рок од 15 дена по добивањето на информациите, треба да се донесат соодветните решенија. А во исто време во Законот се вели дека треба да се спроведе истрага. И во контекстот на ова прашање се поставува сега една малку невозможна ситуација за членовите на Комисијата или само ни се чини така?

ЧЕДОМИР ДАМЈАНОВСКИ

Тој документ ќе ни биде почетна фаза, а втората фаза ни е преиспитувањето на таа соработка, дали е со идеолошко-политичка или со друга природа.

МИРЈАНА НАЈЧЕВСКА

Неда бараше збор, па потоа Жарко, и со тоа ја завршуваме оваа сесија.

НЕДА КОРУНОВСКА

Јас сакам само да укажам на некои работи што се тука како дилема, а веќе имаме некакво европско искуство што мислам дека е важно. Значи, прво да се спомене дека препораките на Совет на Европа се носат во 1995 година. Баш поради тоа што се сметало дека законите за лустрација што се донесени не се во согласност со Европската конвенција за човековите права. Советот на Европа сака во понатамошните процедури да не се носат закони со слабости што директно кршат човекови права и кои понатаму создаваат нови постапки, итн. Значи, она што треба нам да ни го гарантира процесот на лустрација, односно целта на лустрацијата е да ѝ овозможи простор, односно воздух на новата демократијата да се развива. Таа е целта на лустрацијата: да овозможи развивање на демократијата, а не нешто друго.

Еве, на пример, она што го спомнавте околу решенијата на лицата што не поднесле изјава. Тоа е истата слабост што ја имал и бугарскиот таканаречен Панев закон. Според него, исто така се сметало дека самиот факт што не е поднесена изјава, значи дека не треба да се верификува. И стриктно е укажано дека такви одредби не може да има. Или Албанија и Полска за опфатот. Во Албанија се гледа кои ќе бидат во комисија, значи кредибилитетот на лицата што што се именувани, и стриктна е препораката да се преименуваат за да се овозможи нивна независност од политичките фактори во државата, за да имаат кредибилитет тие лица понатаму во одлучувањето. Во Полска, опфатот и она што го зборувавте вие за капацитетот на комисијата потоа да решава во разумен рок, бидејќи е тоа кај нас проблематично. И самата неможност Комисијата да се справи со толкав број предмети, всушност претставува повреда на европски стандарди, принципи и права.

И на крај за мене најпроблематично од сè, не може Комисијата да работи врз основа на податоци што ги добива од правните наследници на службите. Бидејќи временскиот опфат на лустрацијата во Македонија е и по 1991, односно се однесува на службите кои работат и во демократска Македонија, значи дека ние не им веруваме на тие служби и дека сакаме и нив да ги лустрираме. Меѓутоа, законот не и дава таква

надлежност на Комисијата и ние немаме никакви гаранција што тие служби и доставуваат како податок на Комисијата, колку тие се целосни и веродостојни. Не се префрлаат тие досиеја, целокупните системи, за да може таа да контролира и да знае дека ќе бидат навистина казнети сите што учествувале, туку на тие што не им веруваме им го оставаме најголемото право да ни кажат дали некој бил или не бил дел од тајните служби. Ова и како вовед во следната сесија.

ЖАРКО ТРАЈАНОВСКИ

Само кратко надоврзување. Независноста на комисијата е клучен стандард. Од она што го слушнавме испаѓа дека Комисијата е зависна од тоа дали тие четири органи ќе достават или нема да ѝ достават информација. И од тоа зависи дали ќе биде или нема да биде некое лице прогласено дека го исполнува условот. Тоа е мислам непоимливо и несогласно со другите стандарди на Советот на Европа што беа споменати.

И второ, од она што ми е мене познато, значи, принципот на работа е се работи со класифицирани документи. Исто и тоа е проблематично во работата. Не смее да се лустрираат лица. Документите треба да се декласифицираат. Во принцип станува збор за документи што се на поранешен систем и кои што треба да ни бидат на сите нас јавно достапни за да видиме како работел тој систем. А вака испаѓа дека е тоа буквално тајна инквизиција, односно дека е ова трибунал што работи со тајни документи. И мислам дека тоа се симптомите што укажуваат дека се работи за постапка, односно за процедура што не е во согласност не само со принципите на владеењето на правото на Советот на Европа, туку и воопшто со демократските принципи.

ЃУНЕР ИСМАИЛ

*Исџражувач, ФОРУМ - Центар за сџтрашеџиски
исџражувања и докуменџација*

Еве нџ на третиот панел од, за мене, многу поучна дискусија. Морам да признам дека претходните излагања менауџијаработизакоинебевсигурендекаги знам. Но, секогаш се учи. Пред вас имате еден класичен корисник на информации, според оваа формулација тука, бидејќи да се биде Министер четири години или пет години член на Советот за безбедност, подразбира ако не нешто повеќе, да користите класифицирани информации од таков карактер. И сега ова го кажувам не за да ја сведам ситуацијата до апсурд, туку за да се соочиме уште еднаш со нешто што веќе денеска го констатиравме, дека целта на овој закон како и на претходните е всушност да направи неред најблаго речено и да внесе хаос во еден систем на институции што секако се разоруваат не само со овој закон, туку и со многу други постапки и политики на оние што имаат аритметичко мнозинство во Парламентот. Значи, еден таков контекст на интензивно рушење, на констатирано интензивно рушење на институциите, бидејќи формулациите содржани во извештаите на Европска Унија за напредокот, тоа јасно го нотираат. Тоа не мора да биде констатација на вакви или на слични панели, туку тоа е констатација на релевантна институција кон која се обраќаме и до чии што оценки се држиме. Меѓутоа, по којзнае кој пат, сум запрепастен од нивото на неписменост со кое е подготвуван овој закон. Замислете, запрепастен сум од тоа, пред малку Дамјановски го спомна, дека всушност овој закон не предвидува двостепеност на постапката. Значи, основно уставно начело, едно од основните уставни начела е двостепеност на постапката. Да не зборувам за оние работи за кои зборуваше Софоски, за непрецизностите што не се академски суптилитети, па сега ние да дебатираме околу нив дали може вака, дали може онака, туку се суштински бидејќи имаат реперкусии во понатамошното читање, односно применување на законот. Но, како и да е, се согласивме да влеземе во оваа дебата, едно со цел сами на себе да си разјасниме кој е овој систем, што ни се нуди; второ, дали е можно да се регенерира системот за да почне тој да функционира и да продуцира законски проекти што се нормални и што ќе бидат усогласени со она што е регулатива на цивилизираниот свет. И на крајот на краиштата, импликацијата од сето ова, ние не мора да ја изговориме, не мора да ја запишеме, не мора како заклучок да стои некаде, е тоа дека очигледно систем што продуцира вакви закони, а

тие не се плод на елементарна неписменост, туку се намерна неписменост, заслужува некаков поинаков дијалог со него отколку овој обид на академизирање на ситуацијата, односно обид за цивилизирано укажување за тоа дека некој греша.

Во таа смисла, разбирливо, го загатнавме прашањето на „службите“, овој пат ќе го употреbam со наводници, инаку утринава, ако дискутирав, ќе го употребев без наводници. Односно, органите на државата што се всушност надлежни да го остваруваат тој цел систем на безбедност во државата, секој во својот сегмент за да има државата некаков имунитет, некаков имунитет да биде заштитена како однатре така однадвор. Очигледно нашата заштита однатре многу слабо функционира бидејќи да стигнеме до овде до каде што сме, претпоставувам не е резултат само на недостиг од демократска култура. Така, денеска имам чест да го водам панелот „Работата на службите некогаш и денес – доминираат ли разлики или сличности?“, и како воведничари, се разбира, ќе ве прозивам по ред замолувајќи ве да ја почитувате временската рамка.

Десно од мене е Фросина Ременски, професор на Факултетот за безбедност при Универзитетот Св. Климент Охридски – Битола, и Владимир Пивоваров, професор на Факултетот за безбедност при Универзитетот ФОН, а лево од мене е Александра Дамјановска – Трендафилова професор од Правниот факултет. Ѓ давам збор на Фросина Ременски.

ФРОСИНА ТАШЕВСКА РЕМЕНСКИ

Професор, Факултетот за безбедност – Скопје

Благодарам...

Јас да ја поздравам дебатата и да се согласам дека е ова можеби и првата јавна дебата по Предлог-законот што ќе влезе во собраниска процедура, а треба да го утврди дополнителниот услов за вршење јавна функција, или популарно наречениот Закон за лустрација.

Дебатните сесии за новиот Предлог-закон за лустрација го опфатија најголемиот дел од аспектите на самиот процес, кои може да бидат предмет на одделни дебати. Во мојата дискусија ќе го прескокнам делот за работата на Службите за безбедност сега и некогаш, методологијата на создавање на информациите и на досиејата за лица и за соработници, и ќе зборувам за она што е темел на Законот за лустрација, а тоа се информациите, можностите за пристап, односно правата и обврските на органите (имателите на информации), кои во согласност со Законот треба

да соработуваат со Комисијата за верификација на фактите, на која со овој закон ѝ се проширува надлежноста и овластувањата.

Периодот што треба да биде опфатен со лустрацијата во согласност со Предлог-законот е 1945-1990 година. Овој период нè соочува со историскиот момент што треба да го имаме предвид при согледувањето на странските искуства во врска со евиденциите на тајните служби, а тоа е обединувањето на Источна и на Западна Германија. Односно, како Сојузниот комесаријат задолжен за работа со евиденцијата на Министерството за државна безбедност на Источна Германија, пристапува кон прашањата на казнувањето на вработените во тогашната служба „Штази“, и како е регулирано прашањето на објавувањето или на јавниот достап до документите што сведочат за судбините на репресираните граѓани што биле предмет на обработка на Штази.

Во тие податоци ќе видите дека Сојузниот комесаријат за Штази, чиј претседател до 2000 година беше сегашниот претседател на Сојузна Република Германија, има воспоставено добар механизам за контрола на пристапот до документацијата и за нормите за користење. Еден сегмент од тој систем е: 1. слободата на секоја граѓанин да има пристап до документацијата одличното досиеакого има; 2. правото на медиумите да имаат пристап до документацијата заради предизвикот на истражувачкото новинарство со обврска за деперсонално толкување и известување за судбините на репресираните; и 3. правото на научно-истражувачките институти и на академската заедница да ја користат документацијата за научни цели почитувајќи ги нормите за пристап до истата. Но, и покрај тоа остана прашањето: дали поранешните вработени агенти на службата Штази имаат континуитет во работењето во современите канцеларии за истраги и служби за безбедност на СР Германија или пак биле казнети? Постојат податоци што зборуваат дека повеќе од пет илјади поранешни вработени во Министерството за државна безбедност на ДДР, продолжиле да работат во германските служби за безбедност и во канцелариите за криминалистички истраги во германското Министерство за внатрешни работи, но и надвор од границите на СР Германија. Тие сè уште работат во системот, без да бидат казнети за својата работа, освен ако не сториле кривично во работењето дело за кое треба да одговараат. Во германскиот пристап кон казнувањето на агентите и на соработниците на Штази по 1990 година, доминира идејата дека не може соработничкиот однос со Штази како таков да биде единствена основа за казнување, туку дека мора да се утврди кривично-

правна одговорност кај лицето/лицата, односно дали се прикрива или се штити во тој однос сторител/поттикнувач на извршување на кривично дело. Само така може да се казнуваат сите што соработувале, но не само и единствено поради соработка.

И сега го отвораме суштинското прашање на соработничкиот однос, кој и од аспект на тогашната работа, на тогашните служби за државна безбедност, и од аспект на методологијата на работа на службите за безбедност денес, не претставува казниво дело. Напротив, соработката на граѓаните со полицијата и со службите за безбедност на државата отсекогаш било пожелно и обврска на граѓаните, затоа што информациите што произлегуваат од соработката со граѓаните претставуваат темели на работата на тогашните и на сегашните безбедносни служби и полиции. Гледано од аспект на работата на безбедносните служби и на полицијата, овој закон удира по темелите на нивната работа, односно по еден од изворите на информации, а тоа се граѓаните и соработничката мрежа. Овој закон со основите, правата и со надлежностите на субјектите поставени на ваков начин, ќе предизвика сериозни последици по целокупниот правен, а потоа и безбедносниот систем на Република Македонија.

Сакам да ја изразам мојата загриженост за тоа што во дискусијата за овој закон не учествуваат клучните органи што треба да го спроведуваат и да соработуваат во спроведувањето. Не присуствуваат претставници од државните органи што треба да бидат соработници со Комисијата за верификација на фактите. Ги нема претставниците од Дирекцијата за заштита на личните податоци, Дирекцијата за заштита на класифицираните информации, Министерството за внатрешни работи, Министерството за одбрана, Агенцијата за разузнавање, ја немаат доволно присутна академската заедница, со исклучок на учесниците во дискусијата, го нема Јавното обвинителство што треба да даде одговор на прашањата за основаноста на ретроактивното казнување за неинкриминирани дела (тогаш и сега).

Дискусијата по овој закон денес, повеќе би ја толкувала како укажување за понатамошен мониторинг на процесот на имплементација на Законот (ако биде донесен) и утврдување на евентуалната одговорност кај субјектите и кај лицата што ќе ги прекршат свесно важечките законски решенија како обврска за законито и за професионално постапување на субјектите во процесот на лустрација. Свесното гласање на закон што не е во согласност со Уставот на РМ и со претходните одлуки на Уставниот суд

на РМ, но и во противставеност со обврските на работата на органите во согласност со законските и со подзаконските акти, претставува свесно подривање на правниот поредок на државата.

Предлагачите на законот примарно се врзуваат за 2006 година – годината кога е донесен Законот за пристапот до информациите од јавен карактер, и претпоставувам за Закон за класифицираните информации донесен една година претходно, 2005 година, претпоставувајќи дека од 2006 година наваму заинтересираните граѓани имаат можност за пристап до информациите што ги интересираат. Би било добро ако е така. Но, се соочуваме со бројни забелешки на примената на самиот Закон за пристапот до информациите од јавен карактер, и тоа за многу поневажни информации (на пример, статистики), а да не зборувам за пристапот до класифицираните информации.

Законот за лустрација не е во согласност со законските обврски на органите за работа со класифицирани информации и со обврските на министерствата што се иматели и корисници на класифицираните информации. Работата на МВР во делот на информациите и на комуникациите, како и на начинот на менаџирање со нив, е уредена со законски и подзаконски акти што не се земени во предвид при определувањето на обврските на органите задолжени за соработка со Комисијата за верификација на фактите. На пример, отворањето на соработничките досиеја на УБК 1990-2006 година не е во согласност со методологијата на работа на Службата, со законските и со подзаконските обврски за постапување со овој вид документација, ако не се постапи претходно според Законот за класифицираните информации (декласификација) и според Законот за архивската граѓа на РМ. Обелоденувањето на документацијата за соработничката мрежа на МВР е во спротивност и со Правилникот за класифицираните информации на Министерството за внатрешни работи, каде што во најголем дела информациите се класифицирани (државна тајна, строго доверливо, доверливо, интерно). Ако зборуваме за досиејата за соработник (што не е исто со досие за лице во оперативна обработка), тогаш тоа се документи што се класифицирани како „строго доверливи“, т.е. класифицира документација (досиеја, архивски фондови и сите облици на информирање во Управата, информации, планови за преземани оперативни акции и оперативна обработка, и оперативни акции во тек). За да се примени вака предложен закон со вака предложена правна и временска рамка, треба најпрво да се направи реформа (промена на системски закони) што ќе дозволат законска примена на предложениот закон,

под услов да не ги загрозува интересите на државата и националната безбедност.

Основните предуслови за законски и праведен процес на лустрација во РМ се:

1. функционална правна држава како гарант за правната сигурност на субјектите во процесот на лустрација;
2. почитување на начелото на деполитизација на органите задолжени за соработка со Комисијата за верификација на фактите (МВР, МО, АР);
3. департизација на органите задолжени за соработка со Комисијата за верификација на фактите (МВР, МО, АР), кои се иматели на информациите и на документацијата во смисла на овој закон;
4. за да има лустрација во согласност со сите европски препораки е првенствена лустрација на раководните лица со должности и со овластувања, воени и цивилни старешини на Армијата, на Министерството за внатрешни работи на Агенцијата за разузнавање. Апсурдно е Комисијата да ги лустрира (во согласност со овој закон) тие што треба да ги подготвуваат и да ги даваат информациите за соработниците, затоа што тие во согласност методологијата на работа на безбедносните служби, се јавуваат во улога на: наредбодаватели, извршители и корисници на информациите од соработниците. Значи, во согласност со овој закон, тие ги организираат подготвувањето и предавањето на целата документација (!?).

Ова е тоа што стои во препораките од Советот на Европа, а тука не се земаат предвид кога зборуваме за целите на лустрацијата.

Да не ми се замери дека ги игнорирам жртвите, меѓутоа ако го гледаме образложението на предложениот закон и хронологијата, во 2000-та година имавме закон за пристап до досиеја за лица водени од Службата за државна безбедност, кој траеше до 2002, а кои лица биле предмет на обработка на безбедносните служби. Тие материјали (до 1991 година) се архивирани, значи се декласифицирани, и во согласност со Законот за архивската граѓа се отстапени на Архивот на Република Македонија. Тоа се досиејата за лица што беа жртви (значи не беа тоа лица кои биле соработници на службата (!), туку тоа беа лица за кои што се воделе оперативни обработки, претходни оперативни обработки, односно лица што биле безбедносно интересни за службите за безбедност.

Понатаму, се донесе Законот за правата на прогонуваните и на затвораните лица за идеите за самобитноста на македонскиот народ и за неговата државност и на членовите на нивното семејство, и на крајот во 2006 година се донесе Декларацијата за извинувањето на жртвите од комунистичкиот режим, од 1945 до 1990 година. Гледајќи го Законот, предлагачите воопшто не се занимаваат со жртвите, а целта на лустрацијата е да се занимаваме токму со тие жртви, нивно морално задоволување и рехабилитирање. Ова што го имаме во Законот за лустрација, повеќе би го именувала како Закон за казнување на соработниците со службите за безбедност.

Со овој закон е уредена постапката за пристап, откривање и за употреба на документите од служите за безбедност во која Комисијата за верификација на факти се јавува во улога на посредник во пристапот до информациите и до документацијата, но не и граѓаните, кои во согласност со Законот за пристап до информациите од јавен карактер, имаат право да се појават како баратели на информации од овој тип.

Интересен е вториот член од Законот. За извор на информации во смисла на овој закон се сметаат и оригиналните документи чувани од поединци или од правни лица и предадени до Комисијата. Тука се отвораат прашањата: кој можел да има пристап до досиејата? Дали значи пристапот до тие информации и право за приватно користење на истите? Дали зборувајќи за овој член, ние зборуваме за архивска граѓа, документација на службите за безбедност, или можеме да зборуваме и за приватно колекционерство на соработнички досиеја (!), што од аспект на менаџирањето документација и информации е казниво дело (кражбата на службена документација, злоупотребата на службената должност и овластувањата).

Имателите и корисниците на класифицирани оперативни информации немаат право истите да ги користат за приватни цели. Поседувањето безбедносен сертификат и почитувањето на начелата на професионализмот и на законското работење и постапување во службата, се рамките преку кои треба да се оценува законитоста и одговорноста на лицата што користеле и кои поседуваат документација надвор од својата службена должност и овластување. Тоа дополнително го отвора прашањето: дали некој може да има ваков тип документација? Кои се тие лица? Дали постојат индикации за селективно или за системско уништување и „губење“ на досиеја на соработници?

Во согласност со законите и со подзаконските акти и со сите методологии на работа, Министерството за внатрешни работи (и сите органи што треба да соработуваат со Комисијата) имаат законска обврска да ги почитуваат актите и работата што произлегуваат од Законот за внатрешни работи, Законот за служба, за одбрана, служба во АРМ, Законот за Агенцијата за разузнавање и сите подзаконски акти што го уредуваат реално и прашањето на користење и дисеминација на информации, можноста за користење и ограничување, но го уредуваат и што со подзаконски акти повторно се класифицира како строго доверливо, доверливо, интерно, итн, а тоа е агентурниот метод што е предмет на лустрацијата.

Законот вели вака: извори на информации од државни органи без оглед на прописите и актите за рокот на нивното чување, уништување и класификација. Значи, овде Законот се става над обврската на безбедносните органи, со тоа што им ја „суспендира“ обврската за работа во согласност со законите и со подзаконските акти, односно им наметнува обврска на органите да даваат класифицирани информации без претходна декласификација и можност за јавна употреба. А тоа се сите информации што се од соработнички однос, од досиејата и од сите други формации.

Во согласност според Предлог-законот, Комисијата е ставена над сите институции. Има што да се каже ако зборуваме за терминот „професионално вршење на функцијата член во Комисијата“. Ова е поради фактот дека на Комисијата ѝ се даваат широки овластувања што можат да бидат употребени во процесот на утврдување на соработнички однос. Комисијата има право да одземе уставно загарантирано право на вршење јавна функција со решение за утврдена соработка. Меѓутоа, тоа мора да се темели на законска и на професионална примена на Уставот и на законите што гарантираат судска доказна постапка за несоработка, пресумпција на невиност, почитување на личните податоци во согласност со важечкиот Закон за заштита на личните податоци и сл.

Членовите на Комисијата со класифицираните информации постапуваат во согласност со закон. Еве ја контрадикцијата. Значи, од друга страна велат ќе се ставаат на располагање и имаат право да ги бараат класифицираните информации, а потоа пристапот до истите се врзува со Законот за класифицираните информации, според кој во пропишана процедура треба да се добијат истите. Тоа подразбира дека Комисијата нема да има право на целосен пристап до информациите, заради обврските на органите што се иматели и создаватели на тие информации истите

да ги штитат од незаконски пристап. Пристапот не подразбира само поседување безбедносен сертификат за користење и за употреба на тие информации, туку истовремено и законска обврска на имателите и на создавачите на информациите да не ги споделуваат со органи што немаат заеднички домен на работа.

Повторно ќе го нотирам моментот „физичките и правните лица и институции што поседуваат оригинални документи“. Тој отвора сериозни прашања за тоа кој може да поседува ваков тип документација и дали не е тоа казниво дело од аспект на начинот на кој е обезбедена. Не може да зборуваме за приватни колекционерства во работењето со службената документација што е класифицирана како строго доверлива, државна тајна и доверлива, особено не за документација што содржи информации со кои може да им се нанесе штета на безбедносните интереси и на физичкиот интегритет на лицата што се сретнуваат во таа документација. Услов да се користат такви информации, да ѝ бидат достапни на академската јавност, меѓу другото и мене како на професор, е тие да бидат декласифицирани и да бидат дел од архивската граѓа на државниот Архив на Република Македонија. Но, и самиот процес на рекласификација, класификација и на крајот декласификација на документацијата е еден процес што е временски врзан и условен од природата, значењето и од важноста на проблематиката и на информациите.

Да кажеме зошто токму 2000 година се отворија досиејата за жртвите? Жртвите имаа пристап до тие информации, да направат копија и така натаму. Затоа што поминаа 10 години од осамостојувањето на Република Македонија како независна држава, и можеби тогаш за информациите класифицирани како државна тајна, строго доверливо во согласност со Законот за класификацијата, поминало времето на класифицираност на информациите, па тие се отстапуваат како јавни.

Благодарам.

ЃУЊЕР ИСМАИЛ

Благодарам Фросина. Се разбира, чудењето ќе си продолжи, но за ова за приватните колекции и приватните архиви мене воопшто не ме чуди. Ова е превентивно напишано, бидејќи е познато дека постојат такви приватни колекции. Долгогодишните агонии во некои од службите придонесоа до тоа некои од документите веќе да циркулираат на некаква подземна берза и пишуваачите и инспираторите на

законот тоа сакаат да го превенираат! Да не случајно, Боже мој, ова е мала земја, може за некого од нив да се појави нешто, и сега тоа да се санкционира на определен начин. Но, ќе оставиме простор и за понатамошни чудења. Професоре Пивоваров, повелете.

ВЛАДИМИР ПИВОВАРОВ

Професор, Универзитетски ФОН

Благодарам. Денешново излагање би го поделил во неколку сегменти.

Прво, она што најмногу ме загрижува е тоа што оние што го предлагаат законот не се присутни тука, со што праќаат многу негативни сигнали, пред сè кон граѓанското општество, меѓутоа и кон меѓународната заедница.

Ова е особено сериозен закон што задира во сферата на најголемите човекови права и слободи, не само на оние што биле жртви на предметот што е предвиден во овој закон, туку и на оние што треба да бидат лустрирани, кој остава голем и широк простор за можни злоупотреби, меѓутоа и за злоупотреби што се направени во тој период на изготвување на досиејата. Ако зборуваме за веродостојноста на ваквите акти, бидејќи колешката што зборуваше пред малку кажа дека нивото на водење на постапката е издигната на поголем степен, се поставува прашањето на кој начин ќе ја докажеме ние веродостојноста на овие документи.

Од мојата практична работа, некаде по 1999 година, оперативните службеници почнаа да употребуваат средства за снимање на разговори со соработникот, што значи тоа е доказ дека е навистина остварен контакт со некое лице. За сето она што ќе биде претходно доставено до Комисијата за лустрација, апсолутно многу тешко ќе биде да се докаже дали е материјалот вистинит или неистинит.

Значи, што се случуваше во тој временски период? Гледав дека малку повеќе поимите соработник, информатор и агент се помешаа. Во тогашниот систем имавме два степен на соработка помеѓу лицата што доставуваа информации и службите. Најнискиот степен беше информатор, повисокиот степен беше соработник. Со тогашните уредби и правилници, на нивото на информатор, кое е сега опфатено со законот, не се бараше никаков потпис. Значи сега, треба да веруваме на материјалот што го пишувал оперативниот работник во тоа.

И од практика ви кажувам и од она што сум го доживеал во моето службување, апсолутно се случувало определени лица, оперативни работници, да го докажуваат својот квалитет во работењето со тоа што пишуваа оперативни информации за определена безбедносна појава во некој сегмент, каде што секогаш за секоја информација на крајот мораше да стои извор на сознанието. Значи, во извор на сознание се запишува името и презимето на лицето што е во близина на таквиот настан. Во таква ситуација денеска некој ќе се чуди зошто се нашол пред Комисијата за лустрација, а самиот Закон, како што слушнахме од претходните говорници и од професорот Фрчкоски, не дава можност да добиете квалитетна одбрана, односно вие не сте во можност да докажете дека навистина не сте имале контакт со определен оперативен работник, бидејќи тоа е период пред четириесет-педесет години, каде што некој го злоупотребил вашето име и презиме.

При постапката на формирање на овие информаторски досиеја, тогаш само се ставаа податоци на лицето и неговиот симбол под кој ќе се води во архивата, а подоцна, по период на информативна соработка што можеше и подолго да трае, некогаш 4 или 5 години, за да процени службата дали прераснало лицето во сериозен соработник, се оформуваше соработничко досие.

Кога зборуваме за моментот на ангажирање на ваквите лица, не знам како ќе го утврди Комисијата оној сегмент каде што пишува во Законот дека лицето изразило волја свесно да соработува со службите.

Знаеме дека во тој временски период многу закони во поранешна Југославија имаа легитимни права.

Пример Законот за патувањето на наши граѓани во странство, имаше легитимно право според членот 18 колку што се сеќавам, да даде дозвола или да не даде дозвола за издавање патна исправа без никаква судска постапка.

Земаме многу пример како се случувале злоупотреби. Во таква ситуација, без некој да го праша идниот соработник дали сака или не сака да соработува, тој директно се уценуваше. Моменти на уцена имало во секој област. Службите тоа го работат многу добро, значи секое човечко суштество има своја слаба точка. Штом ќе му ја детектираат таа слаба точка на лицето што е предмет на интерес, во таква ситуација, под закана, тоа лице почнува да соработува.

Е тука е главниот момент. Каде е волјата? Значи за ваквите лица никаде во службените документи што ќе ги чита Комисијата за лустрација, никаде нема

да стои наведено дека тоа под закана и присила ја почнува соработката со службата. Значи тука се јавува еден голем простор на можни манипулации, односно човековите права и слободи ќе бидат кршени до максимум кон таквите лица. Тие нема да можат да докажат дека нивната соработка со службата била остварена на тој и тој начин. И кога била остварена соработката под притисок на уцена, и понатаму се надградуваат можните злоупотреби. Во кој правец?

Значи, соработникот, ако ја откажува полека соработката, оперативецот и понатаму продолжува да пишува материјали во кои го евидентира името на лицето што било претходно ангажирано под присила.

Ако го посматраме овој принцип на работа, во однос на веродостојноста на сите документи, морам да цитирам еден разговор со претседателот на Комисија, во кој ми кажа дека сите документи што ќе ги достават УБК и официјалните институции, ќе бидат за него веродостојни. Ама не може така, тоа не е право. Тоа е неправо.

Значи, ние со ваквиот законски проект се враќаме со децении и децении наназад. Зошто го велам ова? Затоа што за постапката на обвинување, да кажеме, во 17-тиот и во 18-тиот век во регионот, тогашните закони велеле дека сè што ќе донесе обвинителот, сè е вистина. Ние токму така постапуваме во ваквата постапка. Значи немаме можност да им дадеме право на одбрана на лицата.

Од друг аспект, Комисијата што ќе постапува со ваквите досиеја, барем досега во практиката не применила методи со кои ќе може да утврди дали е документот веродостоен или не.

Тогашното оперативно работење на поранешните служби укажуваше на тоа дека прибирањето податоци за одредена безбедносна појава се потврдува од повеќе извори, што значи треба да имате повеќе соработници што ќе ви потврдат определена појава, како денеска што го викаме тоа според стандардите на НАТО, степен на веројатност на информација што ја добила службата. Значи, оваа ситуација треба да се има предвид кога ќе почне да се работи. Јас се согласувам со професорот Фрчковски, дека ова е нелегитимно, неуставно. Меѓутоа, свесен сум дека ваквиот закон, додека да дојде до Уставен суд, во еден временски период ќе профункционира. Во таква ситуација им препорачувам на лустраторите да го имаат предвид моментот на криминалистичката лингвистика. Тоа е нова наука од криминалистика, која никаде во шеесеттите години почнува да вирее во Англија и која дава добри резултати. Секој од нас

кога пишува определени текстови, има свој стил на пишување, има свој начин на изразување, вокабулар што го применува и кој може да го забележите. Така Комисијата ќе може да забележи дека определен оперативец пишувал 20, 30, 50 материјала додека траела соработката за примање сознанија, и ќе видите дека во тие 50 сознанија има различни текстови, различни натписи што не се совпаѓаат со карактерот и со личноста на лицето што треба да се лустрира. Досега ваквиот начин не е применет. Во многу случаи има можност за вештачење на староста на хартијата и на графолошко вештачење ако имало пишани текстови. Ако не се оствари такво нешто, апсолутно е можна злоупотреба. Зошто?

Кој гарантира денеска дека на кој било граѓанин што е политички опонент на оние што го носат Законот, нема да му се креира ново досие? Кој гарантира дека досиејата што се наоѓаат во наведените институции ќе ѝ бидат во целост испорачани на Комисијата за лустрација. Значи немаме механизам на контрола, како што спомна господинот Тито Петковски во претходните дискусии.

Овој закон мора да се надополни со многу сегменти ако решиме да профункционира, за да не ги доведуваме луѓето на столбот на срамот. Некој вели, па не се работи како што ми кажа претседателот на Комисијата, не се работи за казна затвор. Меѓутоа, очигледно господинот не ги разбира психичката траума и физичката, она што значи казна ден затвор. Психичкото не се однесува само на лицето што се лустрира, а како што гледам во Законот е предвидено да бидат објавени јавно сите податоци. Значи, ние доаѓаме во еден период на четириесет и петтата година. Ако било тогаш страшно едноумие, според овој принцип денеска имаме уште пострашно едноумие. Значи, тогаш се докажуваше за воените богаташи според принципот колку имот има, денеска се докажува кој колку не им е по волја на тие што треба да го спроведат Законот. И во таква ситуација се плашам дека ваквиот закон може да прерасне во политичка борба помеѓу политичките партии, и дека нема да ја исполни во суштина целта за која е наменет.

И на крај, само накусо за некои небулози во Законот. На кратко ќе се осврнам бидејќи ми е при крај времето. Уште пред една година, на мојата претходна дискусија во ГЕМ, кажав дека постојат приватни архиви на сите неодговорни поранешни функционери во МВР, кои своите позиции и ден денеска си ги чуваат токму со таквите досиеја што ги извадиле од службите, и во таква ситуација тие профитираат. Токму таквите лица денеска треба да бидат опфатени со процес

на лустрација, а не да бараме од нив да достават документација до Комисијата за лустрација.

Прво, тие сториле кривично дело, ја поддржувам колешката Фросина. Значи тие треба прво кривично да одговараат за тоа што го правеле, значи тоа е едно кривично дело, злоупотреба, и второто кривично дело е тоа што тие податоци најверојатно ги чуваат за уцена, да се пазарат. Не ги чуваат за цабе. Ако дојде државата да бара од поединци досиеја, значи нема потреба да го почне процесот на лустрација.

Вториот сегмент е колку досиеја имаме кај нас бидејќи бевме дел од една заедничка држава, во која нормално, најбитните државни досиеја се наоѓаа Белград. Знаете дека при распаѓањето секоја единка што имаше свои претставници во Сојузниот секретаријат се обидуваше на секој начин за својата држава да избори подобра позиција, а тоа е многу битен момент, па многу досиеја што се однесуваа за соработка на македонски граѓани, сега се наоѓаат по републиките во поранешна Југославија. Не се само во Белград, има и во Загреб, и така натаму, и така натаму. Тоа беше во членот два.

Потоа, на Комисија ѝ се назначува откривачка дејност. Значи, Комисијата нема капацитет да ги спроведе откривачката дејност и законските овластувања, така што таа, колку што гледам од Законот, е зависна од другите институции што ќе ги достават потребните документи за лустрирање. И тука се јавува прашањето: што ќе достават, што нема да достават, што сакаат да достават, значи каква е нивната желба?

Потоа вели, Комисијата собира, истражува, анализира и оценува документи. Се прашувам врз основа на што ги оценува документите? Врз основа на тоа што е веродостојно тоа што го пишал некој оперативец пред 50 години каде што можеби злоупотребил? Значи, затоа велам, треба претходно да расчистиме дали се вистински тие досиеја, значи дали постои вистинска соработка или пак постои конструирано досие.

Членот 18 вели дека соработката треба да е свесна. Знаете дека волјата во кривичната постапка е најтешка, свеста најтешко се утврдува при секое кривично дело, а не кај овие. Сега ние ги санкционираме ваквите соработки, нешто што било пред 50 години да биде утврдено со документ. Утврденоста на документот е голем проблем при докажувањето на веродостојноста.

За делот на настанатите штети, каде што се вели дека друго лице се лишува од одредени права и слободи, односно некој се здобил со одредена имотна корист. Барем досега не сум сретнал во процесот на лустрација дека е утврдено која е точната штета на лицето што

претрпело штета од ваквите информации, и од друга страна, која е материјалната или нематеријалната корист за лицето што ги давало информациите. И тука ќе се остави голем простор за можни манипулации.

Потоа вели, кога се повикани службени лица и граѓани да ги пријават информациите и документите. Па нема овластување Комисијата неког да повикува, значи некој што не сака да дојде. Тоа ќе биде доброволно, значи нема казна санкции, значи Комисијата веќе добива легитимитет пред истражните органи и во таа ситуација не знам како ќе може да функционира во тој сегмент.

Во членот 29, правото на жалба вели дека прво ќе објавиме, а потоа ќе тече судската постапка, што е апсолутно крајно кршење на правото на пресумпција на невиност. Тоа може само по правосилна судска пресуда, во една доказна постапка да ѝ се даде фер-судење на странката, односно на лустрираниот.

Во претходниот закон, мислам дека членовите 28 и 32 укажуваат токму на пресумпцијата на невиност, необјавување на документи. Што се случи во тој период? Прво ќе слушнеме на телевизија кој ќе биде лустриран, а дури потоа ќе излезеше претседателот на Комисијата да каже кој е лустриран, а не му дадовме никакво право на човекот на одбрана, да утврдиме дали се работи навистина за соработник или не се работи за соработник. Ова загрижува.

По ова што се случуваше, ценам дека и во иднина, ако профункционира ваквиот закон, ќе продолжат да се случуваат ваквите линчови. Никој не реагираше на ваквата појава, и тогаш кога наши одредени државни телевизии редум однапред укажуваа кој ќе биде лустриран, што значи дека крајната намера на законодавецот е тенденциозна.

Ако постои доказ за соработка, никаде не е дефинирано што е доказ. Не е доказ обичниот лист хартија што ќе се добие од УБК, на кој ќе пишува дека се сретнале оперативецот и определено лице. Тоа не е доказ, тоа е само претпоставка дека соработувале. Дури потоа треба Комисијата да утврди дали постоела или пак не постоела навистина соработка, односно дали е злоупотребен таквиот акт од страна на службите.

За резултати од спроведената проверка. Што проверува Комисијата? На кој начин проверува? Значи, недопрецизирањето на одредени термини во Законот остава можност и простор за понатамошните манипулации.

И не можам никако да сфатам зошто во Комисијата, каде што зборуваме за факти, одлуки се носат со

надгласување? Значи тие имаат факти и треба да кажат дали е црното црно или е белото бело. И тука се остава сомнеж за можна манипулација.

Кога зборуваме за личните податоци, за овој закон тие нема да важат. Па кој го има правото да врши дерогација на правото во оваа држава? Никој го нема, па ни Уставниот суд. Меѓутоа, за жал, гледам дека дерогацијата на правото во членот 31 е целосно извршена. По конечното решение на Комисијата, лицето нема право на жалба. Па ова е она старата што ја викаме кадија те тужи, кадија те суди.

Значи, определени документи што би ја загрозиле државната безбедност не треба да се објават, па самиот Закон ваков каков што е, а и досегашната практика на Комисијата, јавното објавување од страна на претседателот, сами ја загрозија соработката.

На крајот би сакал да укажам нешто од стручен аспект во врска со негативните импликации на ваквиот закон врз безбедноста на Република Македонија.

Република Македонија од своето осамостојување па до денес, 20 години перманентно има закани и однатре и однадвор, кои се евидентирани и кои од ден на ден се зголемуваат сè повеќе. Ние имаме ситуации во кои има зголемени закани по безбедноста на државата, а и самите видовте дека и најмали инциденти ја загрозуваат безбедноста на државата до степен на можни меѓуетнички конфликти, кои ги предвидовме со стратешкиот одбранбен преглед уште во 2003 година. Тоа беа законите од меѓуетнички конфликти, тероризам и од организиран криминал. Ако имаме ние закани, а со такви закани треба, во согласност со Уставот и со законите, ја цитирам министерката Гордана Јанкуловска, да се справат безбедносните служби, се прашувам како и на кој начин ќе функционираат тие служби.

Значи денеска имате три методи на прибирање информации. Агентурниот метод е основен метод. Како ќе функционираат службите натаму, мене не ми е јасно и никој на ова прашање во државава не ми одговори. За жал, сакам да изнесам една вистина. Со колегите што се професионалци во службите, во секоја можност кога ќе се сретнеме, разговараме за оваа проблематика, и тие во целост ме поддржуваат. Прашувам, зошто во вашите институции не го иницирате ова прашање? Е, тогаш ќе летаат глави.

Значи, зошто толку страв во ова општество? Зошто страв од она што е најнормална работа, да се спаси државата, да се спасат институциите. Дали го руши безбедносниот систем некој свесно и намерно? Безбедносниот систем е столб на секоја држава. Ако го немате тој столб, кровот ќе падне од куќата.

Значи, ние се доведуваме со вакви закони во легална постапка. Пред сè Законот од 2000-та година за отворање на досиејата. Знаете ли колку убиства имаше тогаш на луѓе што биле соработници на поранешните служби? Преку дваесет и нешто. Значи, дали ќе го продолжиме со овој закон трендот да се случуваат вакви убиства? И се прашувам, кој будала во оваа држава во иднина ќе соработува со некоја безбедносна служба? Значи сите ќе гледаме, не дај боже, мечката да заигра и во мојот двор. Сите сме луѓе, може сè и сешто да се случи, и кражба и убиства, и така натаму, и така натаму. Па знаете дека луѓето на улица кога ќе видат некој кривичен настан, бегаат како ѓавол од темјан. Зошто бегаат? Утре треба да бидат сведоци, не сакаат да сведочат. Тоа е недоверба во институциите. И тука би завршил. Ви благодарам. Ако има прашања, слободно поставете ги.

ЃУНЕР ИСМАИЛ

Благодарам, професоре Пивоваров. Не можам да не кажам дека по малку се ситам кога ги слушам сите овие работи, да бидам искрен, затоа што во 2006 година кога овие ентузијазирани „демократи“ (наводниците ги заслужуваат и тоа како!) се зафатија со процесот на лустрација, ние неколкумина зборувавме, пишувавме и така натаму, и како што е стандардот денеска, а така беше и тогаш, бевме прогласувани за сè и сешто, а сите овие работи беа предвидливи од проста причина што структурата на луѓето што го имаат мнозинството во Парламентот, методологијата на владеење што ја демонстрираа, покажаа дека до овие ситуации ние ќе дојдеме, и не требаше да се биде којзнае колку пророк или прогнозер. Сето ова се предвиде, сето ова се знаеше, а го прават без око да им трепне. Е, зошто се прави е прашањето на кое, не знам, денеска сигурно нема да одговориме. Сега ќе направам еден мал преседан од досегашнава практика. Ќе му дадам збор на Чедомир Дамјановски

ЧЕДОМИР ДАМЈАНОВСКИ

Ви благодарам. Директно бевме повикани како Комисија од професорот Пивоваров за тоа дека досега не видел Комисијата да ја утврдува веродостојноста на некој документ и дека досега таа не правела такво нешто. Така е, ама така и ќе биде. Не може поинаку да биде и ќе ви кажам зошто.

Две причини. Комисијата само ги детектира документите што ќе ѝ ги даде надлежен орган. Сега, ако ми даде органот ваше досие, се извинувам што ве земам вас за пример за да бидам посликовит, поедноставен и разбран, ако ми даде ваше досие, и ако тоа досие има 100 страници, 70, 50 страници, која од тие страници е лажана или не, подметната или не, тоа вие најдобро го знаете, дали сте учествувале во таков настан или не, и сл. Ако сега ние бараме сите 60 страници да бидат проверени, тогаш ќе станеме адвокатска канцеларија, ваш адвокат.

Ние само ви презентираме вам дека имаме досие, сме донесле досие и ве прашуваме дали е тоа вистинито, дали е веродостојно или не. Ако кажете вие тогаш дека не е, наше е да не донесеме конечно решение, а после во самата постапка вие лично ќе видите, оти вие најдобро за себе знаете дали сте учествувале во тој процес или не, секој за себе знае. Ние како Комисија не можеме да знаеме за сите во Македонија дали биле соработници и дали учествувале, и затоа не го проверуваме ние ова, не е наша работа. Тоа е ваша работа во процесот на докажување. Комисијата само детектира дека постои документ во органите, а понатамошната негова веродостојност е работа на лицето што го третираме како Комисија. Благодарам, само тоа сакав да го кажам.

ВЛАДИМИР ПИВОВАРОВ

Само да Ви одговорам кратко. Постојат вербални и материјални докази, овдека немаме материјални докази, тоа уште од почетокот го кажав, бидејќи тогаш не постоеле средства за детектирање и за утврдување материјални докази. Меѓутоа, со која совест таму ќе се нафатат да работат колегите ваши, кога се зборува за вербален момент. Вербалниот момент е помеѓу оперативецот и соработникот. Колку е неговото ДА, толку е моето НЕ, имаме изминат период од 50 години. И како ќе може лицето што го лустрирате да докаже дека немало навистина никаков контакт, дека не се сретнало никогаш со оперативецот. Јас кажувам, тој проблем оттогаш го кажувам, еве, во 2005 го имав во Република Македонија и како директор на разузнавањето.

Да ви кажам дека сега ќе ви дојде за лустрирање име и презиме, име од еден гроб од Бутел, презиме од друг гроб, од крстот трет земена е годината на раѓање, и некоја улица од Скопје ќе се стави. За тоа имав суспендирано и шефови на разузнавањето. Тоа беше и скандал во Македонија. И денеска се случуваат тие

процеси, а тогаш што се случувало, тогаш било многу пострашно.

ЃУНЕР ИСМАИЛ

Да интервенирам сега. Се разбира овој дијалог е многу занимлив за слушање, му дава определена драматургија на настанот, но еве, повелете, Чедо, но да завршиме тука.

ЧЕДОМИР ДАМЈАНОВСКИ

Затоа го имам јас тој проблем, односно тој проблем се појавува во Комисијата. Основно треба да биде само регистрацијата, не вербална дискусија или некој извор, извештај, туку ако има регистрација на тоа лице, тоа за нас е доволно за да видиме дека е соработник, после се проценува типот на соработката. И крај. Благодарам.

ВЛАДИМИР ПИВОВАРОВ

Ова го кажувам бидејќи многу луѓе не знаат дека се соработници, затоа предупредувам. Милион Македонци што живееле во тој период нека се спремат да се соочат со тоа дека можеби некој ги завел во тие евиденции.

ЧЕДОМИР ДАМЈАНОВСКИ

Тој ќе си докажува на суд, нема ние во Комисијата.

ЃУНЕР ИСМАИЛ

Значи, предупредувањето е драгоценост особено за тие што се подготвени секогаш поинаку да мислат. Тие нека бидат спремни ако биде ова така како што ќе биде, нели, како што е запишано. Јас се извинувам, професорке Трендафилова, повелете.

АЛЕКСАНДРА ДЕАНОСКА ТРЕНДАФИЛОВА

Асисџент, Правен факултет, „Јусџинијан Први“

Привилегијата да бидам последен излагач значи да бидам и најкратка, затоа што во голема мера се согласувам со претходните излагачи. Мојата улога денес ќе биде малку поинаква, односно ќе се осврнам повеќе на прашањето „лустрациска наспроти казнена одговорност“. Се согласувам дека Законот во дел од одредбите презема некои решенија од Законот што важи сега или решенија слични на тие, а за кои веќе беше утврдено дека се противуставни и кои беа укинати од страна на Уставниот суд. Неусогласеност на овој закон има и во однос на други закони, а постојат своевидни контрадикции и во рамките на самиот закон, при што подоцна ќе укажам на некои од нив.

Ќе започнам, со одредбите за временската рамка: од 2 август 1944 година, до некаде септември 2006 година. Тука детектираме два периоди: првиот период, кога се кршени или кога се ограничувани основните права на граѓаните од политички или од идеолошки причини во комунистичкиот режим (значи до осамостојувањето), и до тука не е спорно, и вториот, кога се евентуално кршени или ограничувани основните права и слободи од политички, идеолошки и од партиски причини од 17 ноември 1991 година до денот на отпочнување на примената на Законот за слободниот пристап до информациите од јавен карактер, значи од осамостојувањето до 2006 година.

Мене лично не ми е докрај јасно која е врската со овој закон. Дали нешто драстично се смени со примената на овој закон (за слободен пристап до информациите) во поглед на прашањата релевантни за лустрацијата? Имено, достапноста до определени информации не значи и апсолутна достапност до сите информации, па и во Законот за слободниот пристап до информациите од јавен карактер во членот 6 се вели дека „имателите на информации може да одбијат барање ако е информацијата класифицирана или ако се работи за личен податок чие откривање би значело повреда на заштитата на личните податоци“.

Спротивноста на некои решенија со претходните одлуки на Уставниот суд (особено за прашањето дали е уставно лустрацијата да се протега и во период по осамостојувањето на РМ) веќе ја истакнав. Кршењата на човековите права во периодот по осамостојувањето треба да бидат предмет на кривична одговорност. Имено, првиот кривичен законик е донесен во 1996 година, но и дотогаш постоеше казнено законодавство во Република Македонија (претходниот кривичен

закон на СРМ од 1977 година, со Уставниот закон за спроведување на Уставот од 1991 година во 1992 година е преземен и е преименуван во Кривичен закон на Република Македонија, општ и посебен дел) и не е спорно дека во периодот по осамостојувањето, сите евентуални повреди на човековите права можат да бидат кривично санкционирани. Од 1996 година, пак, кога е усвоен Кривичниот законик, уште поескплицитно е изразена казнено-правната заштита, инкриминирани се сите овие дејствија за кои зборуваме: повреда на правата на човекот поради политички или идеолошки причини, како впрочем и сите други основи на дискриминација. Членот 2 од КЗ определува дека заштитата на слободите и на правата на човекот и на сите други основни вредности претставуваат основа и граница на определувањето на кривичните дела и на пропишувањето на кривичните санкции. Натаму, во прилог на изнесено, во однос на посебниот дел на КЗ, сакам да истакнам дека систематиката на кривичните дела ја следи либералната концепција. Имено, веднаш по првата глава на кривични дела во посебниот дел од КЗ: делата против животот и телото (неспорно е дека животот и телото се највисоки вредности), следува главата на кривични дела против слободите и правата на човекот и на граѓанинот и, затоа, повторно истакнувам, системот на казнена правда треба да биде надлежен за санкционирање на сите вакви дејствија во периодот по осамостојувањето на Република Македонија.

Исто така, проблематичен е членот 4 став 2, според кој Комисијата донесува решение со кое ги утврдува соработката и правните последици од таквата соработка. Лично, како „кривичар“, секогаш настојувам на попрецизни одредби. Сметам дека треба да се дефинира, во членот 18 каде што е дадено значењето на некои изрази употребени во законот, кои сè правни последици произлегуваат од утврдувањето на соработката. Ова особено имајќи го предвид фактот дека дополнителниот услов, всушност, го лишува лицето за кое ќе се утврди дека било соработник, од правото да се занимава со определена функција, професија итн., а очигледно е дека Законот го шири својот опсег не само врз јавните функции, туку и врз, во согласност со националната класификација на дејности, професионалните дејности и сл.

Понатаму, се поставува прашањето дали е доволна само евиденцијата или е потребна и процедура за да се утврди соработката со органите на државната безбедност. Членот 4 вели: „лицето опфатено со овој закон... за кое Комисијата... ќе утврди дека е евидентирано во досиејата... го исполнува условот со кој се ограничуваат кандидирањето или вршењето

јавна функција“. А членот 14, меѓу другото, вели: „Комисијата ги има следните надлежности: собира, истражува, анализира и оценува документи...“ Дали ова значи дека има паралелно два начини за утврдување на соработката во Законот? Дали со самото констатирање дека лицето постои во евиденцијата (во досието) веќе е исполнет споменатиот услов, или навистина треба сето тоа да помине низ соодветна процедура? Поради тоа што по својата правна природа, ограничувањата, односно правните последици од тоа што некое лице било соработник, во голема мера коинцидираат со казната забрана за вршење професија, дејност или должност, процесот на утврдување на постоењето на соработката на некое лице со органите на државната безбедност треба да биде покриен со подетална процедура, односно, како што кажа и професорот Калајџиев, своевидна контрадикторна постапка со сите процесни гаранции за фер-постапување, итн. Не сум сигурна дека правото на судска процедура како постапка за заштита што се предвидува по донесувањето „неконечното“ решение од страна на Комисијата е доволна заштита. Особено неоправдано е тоа што решението што го носи Комисијата, во согласност со Предлог-законот ќе треба се објави, иако не е конечно, т.е. во стадиум кога сè уште не станало конечно.

Меѓу најпроблематичните одредби е и членот 18 став 5 кој вели: „свесна, тајна, организирана и континуирана соработка утврдена со документ... итн... постои тогаш кога лицето определено со овој закон постапувало во службено својство во судска постапка или во постапка пред државен орган... итн... ако знаело или ако морало да знае дека постапката се води исклучиво заради примена на идеолошко-политички и на партиски ставови и мерила...“ Прво, претпоставувам дека под „лица што постапуваат во службено својство“ се мисли на службени лица во вршењето на своите надлежности и овластувања, па сакам да истакнам дека ако ги пречекорат истите, ако ги злоупотребат, тие вршат кривично дело од главата на кривични дела против службената должност, во чии рамки има низа инкриминации, па ако некоја од поконкретните не може да се примени, останува можноста за примена на членот 353, злоупотреба на службената положба и овластување, и затоа не можам да се согласам вакво нешто, што имплицира, т.е. содржи елементи на кривично дело, да се најде во овој закон, односно да биде предмет на лустрација, а не да биде процесирано преку системот на казнена правда.

Дури попроблематичен е оној дел каде што се вели: „... ако знаело лицето или морало да знае дека постапката се води заради такви цели“. Во истиот член се

спомнува, на пример, судска постапка. Се поставува прашањето: кое е тоа лице што може да знае за една цела постапка во која имаме голем број учесници (еве да речеме се работи за кривична постапка): подносител на кривична пријава, јавен обвинител, истражен судија (според законодавството што сè уште важи), судечки судија, итн... дека се води исклучиво заради примена на идеолошко-политички и партиски ставови, цели и сл. Кој може воопшто да има правна должност да знае дека една постапка се води со такви цели? Дали треба да се земе предвид субјективниот критериум на тоа лице, неговата лична оценка за постапката како релевантна или напротив, тоа дали постоел „монтиран“ или сличен процес, односно постапка, треба да се утврдува преку институциите на системот на казнена правда?

Она што го забележав, и искрено, исто така ми отвора низа прашања се ставовите 6 и 7 од членот 18, каде што се дефинира што е наредбодател и што е корисник на информациите на тајниот соработник, меѓутоа никаде понатаму во Законот не ги сретнав овие категории. Зошто се дефинираат тогаш тие воопшто? Дали е тоа техничка грешка, текст преземен од некаде што останал и во овој текст, па можеби треба да се коригира Предлог-законот во тој дел чисто технички, или пак треба да се отвори прашањето и за одговорноста на наредбодателите и на корисниците на информации што ги дефинира Предлог-законот? Дали треба да понесат одговорност и каква? Повторно ќе нагласам, дека и тука постои можност на терен да стапи казненото право, т.е. системот на казнена правда, и во согласност со законските одредби, тие лица евентуално кривично да се гонат, се разбира, зависно од тоа кога е преземено соодветното дејствие, дали било инкриминирано или не таквото дејствие во времето на извршувањето, дали е можеби застарено кривичното дело, да се внимава на целосно и на доследно почитување на начелото на законистост и на забраната за ретроактивно дејство, освен ако предвидува поблага казна поновиот закон (донесен по сторувањето на делото) итн., значи со примена на сите правила за утврдување на кривична одговорност.

Спорни се и водењето на регистарот воопшто и сите објави што ги спомнавме (решенијата на Комисијата што не се конечни итн.), од аспект на повреда на достоинството и на заштитата на личните податоци на засегнатото лице.

И уште нешто што заслужува внимание е членот 26, кој вели: „утврдување на соработка со органите на државната безбедност се врши за лица-кандидати за јавни функции и носители на јавни функции и за оние

што биле носители на јавна функција во периодот утврден со Законот“. Мислам дека и по ова прашање (третата категорија лица) се изјасни Уставниот суд. Значи, ако не е некој кандидат или актуелен носител на јавна функција, зошто има потреба да биде „лустриран“? За да биде апсурдот уште поголем, според членот 33: ... податоците за лицата нема да бидат објавени... во следните случаи: кога ќе ја повлече лицето својата кандидатура (ова ги опфаќа лицата-кандидати за јавни функции) или ќе поднесе оставка (ако е лицето актуелен носител на јавна функција) три дена пред писменото известување... Значи постои своевидна привилегија за оние што се кандидати и за оние што се актуелни носители на функции, меѓутоа ја немаат оваа привилегија, односно во понеповолна положба се лицата што биле поранешни функционери, а ниту претендираат повторно да бидат, ниту се актуелни носители, што е спротивно на формално-логичкиот аргумент, *argumentum a fortiori* (дотолку повеќе).

И, за крај и една позитивна критика, го поздравувам тоа што во новиот Предлог-закон ги нема обврската за давање изјави за несоработка и соодветните прекршочни одредби што постојат во Законот што сè уште важи. Зошто е тоа позитивно? Лицата што биле порано носители на јавни функции, во согласност со сегашниот закон, мораа да поднесат изјава дека не биле соработници (дури и ако биле), под закана на прекршочна одговорност и глоба од (ако добро се сеќавам) три-четири илјади евра. Еве, да зборувам во прво лице, ако сум јас, на пример, тоа лице, поранешен носител на јавна функција, практично сум принудена од една страна да го направам тоа (да поднесам изјава дека не сум била соработник и со самото тоа да лажам), за да не се соочам со прекршочната одговорност и високата глоба, а од друга страна, Законот вели дека давањето изјава за несоработка од страна на лице за кое ќе се утврди дека било соработник ќе се смета за давање лажен исказ, па ќе се соочам со кривична одговорност. Апсурд е еден закон некогаш да го тера и во двата спротивни случаи во кои може да постапи, да си наштети себе си: или да се инкриминира себеси или да понесе прекршочна одговорност... така што во тој дел, ова е добра страна на Предлог-законот, па прекршочните постапки што нема да бидат завршени до моментот на влегување во сила на овој, во моментов, предлог-закон (ако биде усвоен во ваква форма во овој дел), ќе треба да се запрат, поради тоа што новиот закон ќе биде апсолутно поблаг и судот *ex officio* ќе треба да го примени него. Благодарам.

ЃУНЕР ИСМАИЛ

Благодарам. Сега микрофоните ви се достапни. Повелете, да видиме кој уште бара збор? Повелете, Горан Софески, Владимир Милчин, Фросина Ташевска Ременски, Жарко Трајаноски и Чедомир Дамјановски.

ГОРАН СОФЕСКИ

Многу кратко, за да завршам со моето „чистилиште“ од Данте. Очекував дека ќе се стави на анализата денеска уште еден аспект од предложениот текст на Законот освен политичкиот. Бидејќи не го слушнав, јас ќе се обидам да го споменам тоа. Според мене, важен аналитички дел е дека предлагачот во својот највисок орган на политичко дејствување има поранешен петти помошник-министер за одбрана, кој одобрувал досиеја на соработници во периодот од септември 1998 до септември 1999 година. Да не го забораваме тој факт. Како факт треба се спомене и тоа дека АРМ во својот состав има паравоена структура што дејствува од позиции на безбедност и на разузнавање цела година. Од 15 февруари 1992 година до 30 јули 1993 година, во тој период нема никаков пропис за тој сектор што функционира, работи и кој создава досиеја.

Правилниците што им се дадени, а кои се степенувани со државна тајна, затоа и не можете да ги најдете, сè уште како пропис функционираат низ законите за одбраната. Тие прописи не се укинати во завршните одредби на Законот, кои би требало да поништуваат норма што важела претходно. На пример, Законот за одбрана од 2001 година, го поништува Законот за одбрана од 1992 година, меѓутоа прописите што важеле со Законот од 1992 година до донесувањето нови прописи продолжуваат да важат. Логиката е од правен аспект, и таа бара експлицитност во нормата, а штом ја нема, значи важи старата норма. Затоа би сакал да потенцирам, мене како оперативец со норма ми е „дозволено“ да остварам соработка врз основа на компромитација, политичка определба, и соработката може да се воспостави со припадници или со членови на терористички групи и организации. За крај се надевам дека ќе има желба и волја сериозно да се „раскопаат“ прописите што го регулираат однесувањето на безбедносно-разузнавачките овластени лица во војската, а искрено се надевам дека таква желба и волја ќе постои и кај припадниците на полицијата.

Ви благодарам.

ВЛАДИМИР МИЛЧИН

Две прашања. Дали добила Комисијата за верификација на факти оригинални досиеја или фотокопии од досиеја кога разговара, и дали добила целосни или добива само делчиња кои ги селектира некој?

ФРОСИНА ТАШЕВСКА РЕМЕНСКИ

Благодарам. Јас само ќе се надополнам со она што не успеав да го кажам. Ќе го збиеме, баш конкретно, за она што останав недоказана во делот на класифицираните информации со кои што располага Министерството и за обврските од Законот за класифицираните информации по истекувањето на времето на класификација. Ако се смета дека документот што е класифициран со степените на класификација нема да предизвика сериозна штета на оперативната ефикасност или безбедноста на Република Македонија, или на ефикасноста на вредни и одбранбено-безбедносни и разузнавачки операции, или на операции преземени за справување со неконвенционални закани, значи ако нема директно да загрози живот или да влијае сериозно врз јавниот ред или врз личната безбедност и слободи и врз човековите слободи и права, тој се декласифицира, па според Законот за архивската граѓа станува дел од архивската граѓа на Државниот архив; меѓутоа во најголем дел таму каде што има соработнички однос, а не досие за лице, зашто овие најчесто според овој закон треба да се уништат.

И сега еве ви еден практичен момент за да видите како изгледа тоа. Актот на Министерот или на работник овластен од него, кој се однесува на примената на посебните оперативно-технички средства и методи, што е уредено со посебен правилник за примена на посебните истражни мерки на Министерството за внатрешни работи, а ова е тајна класифицирана со строго доверливо, по истекот на времето за кое е класифициран, во зависност од тоа какви влијанија ќе предизвика, или ќе се декласифицира и ќе стане јавен, или ќе се уништи. Во најголем дел овие акти се уништуваат. И сега, ако се сетите на оперативната акција „Кампања“, која резултираше со правосилно судско решение казна затвор од 14 години, 7 години за Љубе Бошковски, на барањето на господинот Тито Петковски до Министерот за внатрешни работи да има достап до актите, односно до материјалот врз основа

на кој е донесена и градена доказната постапка и врз основа на која е донесено правосилното решение, велат нема таква документација. По логиката на Законот излегува дека е уништена таа документација. Ако се следи логиката дека актите што се водат за операции, за лица, за соработнички односи, во одредена мера може да станат јавни, тогаш зошто би ги немало?

Но, не можат да станат јавни затоа што тука се уредува материја што влијае директно врз работата на безбедносните служби. И сега, да не биде логиката дека зборуваме против Министерството за внатрешни работи, тоа сепак си има своја методологија. Мене ме чуди непристапувањето професионално кон обврската да се брани методологијата на работа и она што е работа на илјадници вработени во тие служби, а тоа е заштитениот соработнички однос. Значи, во соработничкиот однос во согласност со секоја методологија, досегашната, до 1990-тата и по 1990-тата година е заштитен однос, обврските се обострани, и за тој што го води, односно наредбодавателот, извршителот, создавачот на информации и за соработникот.

Се вели: заштитата на соработничкиот однос е општествено нужна и оправдана заради зачувување на безбедноста, прво. Второ, заштитата на соработничкиот однос и заштитата на професионалниот авторитет на органот за внатрешни работи е услов со кој се овозможува непречено функционирање. Ако го разобличите тој заштитен однос, авторитетот паѓа, и има попречено функционирање на тие служби. Заштитата на соработничкиот однос, под три, е хумана, како во однос на граѓаните ангажирани за соработка со службите за безбедност, независно дали се јавни или тајни, така и во односот на граѓаните на кои се однесуваат оперативните податоци, бидејќи со тоа се штити нивната личност, нивната општествена положба и нивниот углед во самото семејство.

Фазите на заштита на оперативните врски, каде што имаме сега соработнички однос, информатор и соработник, се делат во три групи: заштита при ангажирање, заштита во текот на соработката и заштита по престанокот на соработката. Значи, дури и кога ќе имате прекин на соработнички однос, безбедносните служби, имателите на тие информации, мора да се стават во функција на тој однос.

Сега да не изгледа дека зборуваме контрадикторно цело време, меѓутоа обврските на органите што треба да ѝ помагаат на таа верификациска комисија се многу поголеми од она што може да се разбере. А дефинитивно е тоа дека ваквиот и сличен закон се директен удар на правниот темел на државата, а пред сè на безбедносниот. Не е тука професорката Најчевска,

сакав да споделам со неа еден коментар за важењето на Законот по 17 ноември 1991, дека тој продолжува од политички, идеолошки и партиски причини. Ние имаме Закон за забрана на дискриминацијата и сите досегашни анализи и истражувања што се спроведени, како што тече примената на тој закон, за тоа кои се најчестите поплаки за дискриминација врз основа на наведените во Законот, политичката дискриминација денеска во Република Македонија е на прво место. И сега, да зборуваме дали ќе има овој закон поверодостојна примена ако се примени по 20 години или сега. Затоа што вие имате реално закон што ви забранува политичка дискриминација. Тоа веќе е нотирано во закон, а сега нешто казнувате што не било казниво дело ниту тогаш ниту сега, а некој го чинел, но се согласувам со колешката Александра дека ЗКП тука треба да стапи на сила со сите овие дилеми што не се во делот на управната туку на казнената постапка. Благодарам.

ЖАРКО ТРАЈАНОСКИ

Благодарам. Кратко само, две поенти.

Едната е, лустрацијата е инструмент на транзициската правда. Сè додека трае лустрацијата, ние праќаме порака дека не сме излегле од транзиција. Значи, сите што ќе не лажат во меѓувреме дека тука со нив излеговме од транзицијата, ете, нека имаат предвид дека тие испраќаат порака до светот, до сите, дека сме ние сè уште во транзиција, сè додека важи и се применува Законот за лустрација, затоа што тој е дел од транзициската правда.

Вториот момент, значи една од препораките тука што ни ја испраќа господинот Ковачев, е отворањето на комунистичките архиви, нешто што, нели, никогаш не се случува. Тоа, за жал, во нормалните земји се случуваше во моментите кога доаѓа до оној класичен дисконтинуитет на системот.

Значи, ја имаме првата влада на Кљусев, кој беше жртва на поранешниот режим. Кљусев пропушти да го направи тоа. Тогашниот министер за полиција пропушти да ги извади архивите, господинот, ако не се лажам, Мијалков беше и да ѝ ги достави на јавноста. Таму имаше и други министри што се историчари и кои можеа да го отворат тој процес од историска перспектива, како господинот Блаже Ристески на пример, кој исто така подоцна е член на една Комисија за досиејата, за испитување на важноста на досиејата.

Значи, први што пропуштија да го отворат тој процес

се токму овие споменатите. И господинот Стојан Андов тогаш беше претседател на Собранието, можеше да отвори процес, парламентарен процес, господинот Киро Глигоров како претседател, ништо од тоа не се направи. Подоцна сите имаа други шанси, меѓутоа ете, остана оваа работа. Како и да е, клучното нешто е дека под архиви не се подразбира да ги отвориме само досиејата на жртвите, туку токму она за што сега нè потсетуваат, да ги отвориме имињата на агентите. Е сега, што подразбираат тие под агенти, а што подразбираме ние, тука може да се најдеме во некој превод. Меѓутоа, со ставањето на акцентот врз агентите, нè потсетуваат дека главни одговорни за злоделата во комунизмот се токму оние што дејствувале, а не оние што давале информации. Зашто давањето информации не е само по себе чин на дејствување што прекршува определени права. И сè додека се правиме, простете ми, „наудрени“, и ги ставаме настрана, како што спомена колешката пред тоа, дека се само спомнати корисниците на информации, оние што издавале наредби, а нигде ги нема во законот, ова нема да биде закон за лустрација туку ќе биде закон за амнестија на главните прекршувачи на човекови права. Благодарам.

ЃУНЕР ИСМАИЛ

Јас, се разбира, тука морам да интервенирам и да посведочам дека работата и не е толку едноставна со отворањето на архивите, од проста причина што Македонија потекнува од една федерална заедница и на нејзината територија освен оние служби што дејствувале во согласност на Уставот од 1974 година, значи автономните служби, дејствувале и сојузните служби, било воените било цивилните сојузни служби, и тие архиви се на друго место. Прашањето на сукцесија на „оставштината“ на покојната држава во делот на архивската граѓа најтешко се разрешува, и тоа речиси да се кажи не е мрднато ни еден сантиметар понатаму. Според тоа, денеска и најсовршен закон да се смисли, тоа да го направи демократска влада или демократско мнозинство со голем капацитет, не ќе може да ја исполни правдата бидејќи најголемиот дел, особено најважните соработници, до денеска присутни, на сојузните служби, немаат кај господава од Комисијата за верификација на фактите никаков доказ за нивното присуство лево, десно или не знам каде. Сите ние шпекулираме кога зборуваме за тоа. Но, таа граѓа не е распределена, не е дисперзирана кому припаѓа, при распаѓањето на татковината ни бивша. Секој го однесе „своето“, а растурањето

внатре ќе биде дополнителна приказна. Јас утринава потсетив некои од пријателите дека првата голема акција на Слободан Милошевиќ беше окупацијата на Сојузното министерство за внатрешни работи и на неговата архива, бидејќи секако Министерството за надворешни работи на СФРЈ, веќе беше под негова власт. Ова мораме да го знаеме за да ја знаеме и другата димензија на една од неправдите што ќе се случуваат, односно се случуваат де факто. Ова морав да го кажам. Повелете, Дамјановски.

ЧЕДОМИР ДАМЈАНОВСКИ

Благодарам. Дел од мојата дискусија веќе некој од вас овде ја спомна, па би се откажал од неа, но одговорот на прашањето на господинот Милчин ќе го даде колешката Благоја Гешоски, се договоривме тој да му одговори.

БЛАГОЈА ГЕШОСКИ

Благодарам, колега Дамјановски. Пред да одговорам на конкретното прашање, ќе ја искористам можноста да го кажам своето мислење во однос на Предлог-законот, иако од страна на претходните дискусанти беше многу кажано. Пред сè, жалам што денес овде не се присутни предлагачите и поддржувачите на овој предлог-закон, бидејќи така ќе имавме поквалитетна дебата. Се согласувам со констатацијата дека пред нас се наоѓаат одредби што беа претходно укинати од Уставниот суд. Кога размислувам како граѓанин, не како член на Комисијата, за мене е страшно кога пратеници не почитуваат одлуки на Уставниот суд. Во тој контекст можам да го ставам непочитувањето на постојниот Закон за лустрација, кој јасно кажува дека Собранието на секои 6 месеци врши промена на претседателот на Комисијата за лустрација, одредба што не се почитува веќе 20 месеци. Јасно е дека со вметнувањето во Законот на „олигарсите“, уште еднаш се алудира дека ние пред нас имаме неуставен закон што ги става граѓаните во нерамноправна положба, од причина што јавните функционери треба да ја напуштат функцијата, додека последици, односно санкции за таканаречените „олигарси“ овој закон воопшто не предвидел.

Исто така, што се однесува до санкциите, ни една од досегашните верзии на Законот за лустрација немаше предвидено санкција за оние што ќе изберат или ќе именуваат некого на јавна функција или должност,

без да го исполнува истиот дополнителниот услов за вршење јавна функција. Значи, постои санкција за неподнесување изјава, за поднесување лажна изјава, или ако се утврди дека бил некој соработник, наредбодавец или корисник на тајните информации. Во тој случај лицето треба да се повлече од јавната функција или воопшто да не биде кандидат. Но ако Владата, Собранието или која било друга државна институција избере или именува лице што не го исполнува дополнителниот услов, во тој случај за нив не постои никаква санкција.

Како членови на Комисијата за верификација на фактите, подолг временски период се соочуваме со еден ваков случај. Имено, Комисијата утврди дека две лица од една јавна институција не го исполнуваат дополнителниот услов, меѓутоа тие и понатаму работат и постапуваат, односно не се разрешени. Сега се поставува прашањето: дали стоиме зад лустрацијата само тогаш кога ни одговара, а во случај кога не се фактите во наша полза, тогаш се оглушуваме на она што го сработила Комисијата.

Понатаму, се говореше многу за жртвите. Тука не се согласувам со оние што зборувајќи за жртвите, нив ги бараат во Законот за лустрација. Со објавувањето на имињата на оние што го полнеле нивното досие, Законот за лустрација може да им даде на жртвите единствено сатисфакција, додека рехабилитацијата на жртвите треба да биде направена со закон за рехабилитација.

Професорката Трендафилова го начна прашањето околу објавувањето на имињата и на досиејата, односно во кој случај нема да биде тоа направено. Тоа прашање, и за мене исто така е спорно. Се поставува прашањето, зошто да не се објавуваат имињата на починати лица што полнеле нечие досие? Можеби законодавецот се водел од изреката „за мртвите сè најдобро“, меѓутоа сметам дека за жртвата е апсолутно небитно дали е починат или е сè уште жив тој што го кодошел. Дали со тоа не ѝ се скратува моралната сатисфакција на одредена жртва? Гледано хипотетички, кај некоја жртва од шеесеттите години може да се случи сите оние што ја кодошеле и кои го формирале нејзиното досие, да бидат починати. Значи, имаме жртва, а немаме целати, немаме извршители. Мислам дека е тоа апсурдна ситуација.

И сега да одговорам на конкретното прашање од господинот Милчин.

Комисијата добива оригинални досиеја без затемнети или прецртани имиња, со оригинални печати, а некогаш се среќаваат и документи во ракопис.

Секое досие има пописна листа на материјалот што го содржи досието и ние сметаме дека пописната листа направена пред два-триесет години би требало да е релевантна и веродостојна. И тука можеме да спориме со професорот Пивоваров дали измислувал и фабрикувал некој Меѓутоа, Комисијата апсолутно нема ниту улога, ниту надлежност, ниту капацитет да исправа неправди што се случиле пред четириесет-педесет години и да оценува дали е нешто фабрикувано или не. Комисијата тргнува од претпоставката дека тоа што се наоѓа во официјалните институции е релевантен документ. Се согласувам дека ќе биде макотрпно за жртвите или за лицата на кои не им е верифицирана изјавата да докажуваат дека се тоа фабрикувани документи. Но, уште еднаш ќе потенцирам дека Комисијата апсолутно нема надлежност да го прави тоа. Благодарам.

ЃУНЕР ИСМАИЛ

Јас Ви благодарам. Бидејќи никој не бара збор, можам да искажам задоволство, ако не од нешто повеќе, барем од високиот демократски капацитет на дебатата, иако кога би бил на местото на оние што го пишувале Законот, и уште со диплома од Правниот факултет, веднаш би си ја вратил! Ова го констатирам бидејќи професори на Правниот факултет јасно и недвосмислено ја констатираа неписменоста. Ние што не сме правници, може и не сме најквалификувани, ама професорите секако можат да го видат тоа. Од политички аспект, се разбира дека злите намери се јасни, недвосмислени, и сега на испит е нешто друго. На испит е всушност другиот демократски капацитет. При тоа не го подразбирам демократски капацитет само како умешност на квалитетно дискутирање, вербално, туку на испит е ставен капацитетот на политичките партии во Собранието, дали ќе ја прифатат материјалната расправа за овој закон или едноставно ќе смислат некои други методи. Јас, се разбира, ако ме прашате мене, кога би бил на нивно место, уште многу одамна не би им давал легитимитет на вакви проекти што се очигледно насочени да го рушат уставниот поредок. Со оваа работа некој ден, некаков релевантен и квалификуван и навистина независен обвинител ќе треба да си има работа малку повеќе. Ви благодарам на вниманието и ви се извинувам за ова мало излегување надвор од агендата што беше поделена.

НАДА НАУМОВСКА

Ќе ми дозволите само уште една минута, господине Исмаил. Сакам да ви се заблагодарам на сите вам, денешни учесници, за вашите конструктивни дискусии. Мислам дека одамна или воопшто не сме имале ваква сеопфатна дискусија на оваа тема, така што мене лично многу ми значеше, и како што кажа господинот Исмаил, навистина мислам дека научивме доста денес.

Напомнавме речиси сите во своите дискусии дека изразуваме жалење, меѓутоа не сме изненадени што предлагачите не дојдоа денес на оваа дебата. Како и да е, ние нема да ја пропуштиме можноста да ги сумираме забелешките што беа денеска дадени и да ги испратиме истите до сите пратеници во Собранието на Република Македонија, но и како своевиден одговор на писмото што го презентираше утрово извршниот директор на Фондацијата, Владимир Милчин. Ќе ги испратиме заклучоците од денешната конференција и до пратениците во Европскиот парламент.

Исто така, би сакала да најавам дека во рамките на проектот што го работи правната програма, а кој се нарекува „Апроксимација на законодавството на Република Македонија“, под онаа едиција на анализи што ја нарекуваме „Примената на законите под лупа“, ќе се обидеме да направиме мониторинг на имплементацијата на Законот за лустрација. Ова претставува за нас дополнителен предизвик да видиме колку ќе можеме да добиеме податоци врз основа на Законот за слободниот пристап, а кои ќе бидат поврзани со имплементацијата на Законот, така што, еве, само ја користам можноста да најавам дека ќе излеземе кај и да е со определени податоци за тоа како се спроведува овој закон.

Уште еднаш ви благодарам што денеска учествувавте на оваа дебата.

ОДГОВОР НА ПИСМОТО ОД АНДРЕЈ КОВАЧЕВ - ШЕФ НА БУГАРСКАТА ДЕЛЕГАЦИЈА ВО ЕВРОПСКИОТ ПАРЛАМЕНТ

Драги Господине Ковачев,

Би сакал да Ви се заблагодарам на честитката за конференцијата посветена на лустрациската легислатива во Македонија. Јас си дозволив Вашето писмо да го прочитам на отворањето на конференцијата во превод на македонски, а присутните дипломати можеа симултано да го следат на англиски јазик. Вашето писмо, на англиски и на македонски јазик, е поставено на веб сајтот на Фондацијата отворено општество – Македонија. Македонската јавност треба да биде запознаена со Вашата поддршка на досега единствената јавна дебата за предлог-законот кој во моментов е во парламентарна постапка.

Особено значаен ни се чини Вашиот став за обврската на цивилното општество да го набљудува овој процес кој треба да биде мотивиран од европските вредности на слободата, транспарентноста, политичкиот плурализам и правдата. Фондацијата отворено општество – Македонија веќе дваесет години посветено работи на промовирањето на овие вредности и токму во името на тие принципи за прв говорник на конференцијата требаше да биде иницијаторот на предлог-законот, пратеничката на ВМРО-ДПМНЕ Силвана Бонева. За жал, таа не ја прифати нашата покана и така ја намали можноста за конструктивен и компетентен дијалог за едно од најважните политички прашања во Македонија денес.

Ќе си дозволам на кусо да Ве запознам со моето лично искуство со Законот за определување на дополнителниот услов за извршување јавна функција кој е сè уште на сила без оглед на тоа што Уставниот суд укина 12 члена. Почитувајќи го тој закон, јас во април 2011 година поднесов изјава до Комисијата за лустрација дека не сум соработувал со органите на државната безбедност (од 1983 до 1987 и од 1991 до 1995 година бев на функцијата декан на Факултетот за драмски уметности). Во август 2011 година, со мнозинство гласови и под притисок на претседателот на Комисијата кому мандатот ми беше истечен веќе четири месеци, Комисијата донесла решение дека сум бил соработник. Решението ми беше врачено на 5 август, а јас на 12 август, согласно законот, поднесов тужба до Управниот суд. Ни по осум месеци, Управниот суд сè уште не расправал за мојата тужба, иако законот наложува итна процедура.

Мојата тужба се темели на фактот дека од октомври 1976 до ноември 1987 година Службата на државна безбедност за мене водела досие од идеолошки и политички причини, ме прислушувала, ми ги читала писмата, прибирала мислења од граѓани. Копија од моето досие број 25.630 добив во 2000 година, врз основа на Законот за увид во досиејата и таму видов дека сум бил изложен на оперативна поради „анархолибералистички ставови и учество во демонстрации“ (студентските демонстрации во Белград во 1968 година). Но, веќе во 1981 година органите на државната безбедност ги образложиле мерките против мене со потешка дефиниција, „основано сомнение за активно и организирано учество во уривање на уставниот поредок“. Да биде иронијата поголема, во моето досие има и документ на Секретаријатот за државна безбедност од декември 1982 година во кој пишува дека не сум имал врски со органите за внатрешни работи.

Кога беше подготвуван првиот закон за определување дополнителен услов за извршување јавна функција, користејќи го Законот за слободен пристап до информации од јавен интерес, Фондацијата постави неколку прашања на кои никогаш не доби одговор. Првото прашање беше за вкупниот број досиеја кој требаше да биде утврден и доставен до Парламентот по завршувањето на примената на Законот за увид во личните досиеја. Одговорот беше дека тоа е информација која тие на ја создале, па поради тоа одбија да ни ја дадат. По уважената жалба, од страна на Државниот архив на Република Македонија го добивме податокот за 14.572 досиеја преземени од Министерството за внатрешни работи. Второто прашање беше колку досиеја се наоѓаат во Белград. Одговорот беше дека сите досиеја се во Скопје, но пред неколку месеци Претседателот на Македонија Иванов побара од Претседателот на Србија Тадиќ досиејата од сојузните служби за безбедност во Белград да бидат вратени во Скопје.

Сомнежот дека во Македонија не се спроведува лустрација туку политичка пресметка ќе го илустрирам со уште еден важен детаљ. Користејќи го правото што ми го даде Законот од 2000 година, побарав да ми бидат откриени имињата на службените лица и граѓаните (соработници и информатори) кои го полнеле моето досие. Министерството за внатрешни работи ми откри осум имиња на службени лица, но имињата на граѓаните не ми ги откри со образложение дека „не се читливи“. Сега се прашувам како тие имиња на еднаш станале читливи!

Најпосле, денес се тврди дека има 14.572 досиеја, а моето досие носи број 25.630!

Сето ова отвора сомнежи за селективност и за тоа дека Комисијата нема ниту капацитет ниту интегритет да ја спроведе оваа важна и сензибилна фаза од соочувањето со минатото.

На Конференцијата беа поставени уште неколку битни прашања за кои детаљно ќе ве информираме во наредните денови, но во оваа прилика би сакал да го истакнам прашањето на временската рамка која не се поклопува со воведувањето на парламентарната демократија и пазарната економија во Македонија во 1991 година и загриженоста дека транзициската правда е некомплетна без рехабилитацијата на жртвите на бившиот режим. А, како што беше истакнато на Конференцијата, само Методи Андонов – Ченто, првиот претседател на Антифашистичкото собрание на Македонија, беше формално рехабилитиран.

Јас Ви стојам на располагање доколку имате потреба од дополнителни информации. Подготвен сум да го дадам својот придонес и со учество во дебата во Комитетот за надворешни работи на Европскиот Парламент.

Искрено Ваш,

Владимир Милчин

Издавач:

Фондација Отворено општество – Македонија

За издавачот:

Владимир Милчин

Уредници:

Данче Даниловска и Нада Наумовска

Лектура:

Милица Петрушевска

Дизајн и подготовка:

Кома

Печат:

Вила принт доо Скопје

Тираж:

22.000 примероци

Скопје, мај 2012 година

